GÖTEBORGS UNIVERSITET

Från problematisk skolfrånvaro till ökad närvaro

En intervjustudie om mellanstadielärares uppfattningar om problematisk skolfrånvaro och närvarofrämjande arbete

Namn:
Pernilla Blomgren,
Malin Eskilsson,
Maria Hovbjer.
Program: Specialpedagogprogrammet

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Kurs: SPP 601
Nivå: Avancerad nivå
Termin/år: VT 2025
Handledare: Sofia Persson
Kurs, Examinator: Girma Berhanu, Jana Hanzel Krátká
Uppsats, Examinator: Christina Löfving

Nyckelord: problematisk skolfrånvaro, arbetssätt, metoder, stöd och samverkan, Bronfenbrenner och specialpedagogiska perspektiv.

Abstract

Problematisk skolfrånvaro är ett fenomen som är en nationell utmaning i skolorna. Då vi i vår vardag möter elever som inte kommer till skolan ser vi ett behov av att veta hur skolan, lärare och specialpedagoger kan arbeta för att förebygga och främja närvaro i skolan. Forskning visar att elever som hamnar i problematisk skolfrånvaro löper högre risk att hamna i psykisk ohälsa och att det kan skapa svårigheter i vardagen. Som blivande specialpedagoger har vi genom denna studie undersökt arbetssätt och metoder som kan främja närvaron.

Syftet med studien är att undersöka mellanstadielärares uppfattningar om arbetssätt och metoder som används för att omvandla problematisk skolfrånvaro till ökad närvaro hos elever. De centrala frågeställningarna är: Hur uppfattar lärarna fenomenet problematisk skolfrånvaro? Vilka arbetssätt och metoder uppfattar lärarna vara framgångsrika för att vända elevers problematiska skolfrånvaro till ökad skolnärvaro? Vilket stöd efterfrågar lärarna från specialpedagoger och skolan som organisation? Som metod valdes en kvalitativ intervjustudie där vi samlade in empiri genom att intervjua nio mellanstadielärare. Studiens teoretiska utgångspunkt är Bronfenbrenner (1979) samt Ahlberg (2015) specialpedagogiska perspektiv. Genom dessa perspektiv kan vi söka förklaringar samt förstå lärarnas metoder och arbetssätt.

Resultatet i studien visar att kunskapen kring och arbetssättet runt problematisk skolfrånvaro skiljde sig åt på skolorna. En del lärare beskrev ett tydligt arbetssätt som är förankrat i hela verksamheten medan andra lärare uppfattade att de var ensamma och fick driva arbetet själva, med upplevelsen av lite stöd från skolans elevhälsoteam. För att främja närvaron beskrev lärare att arbetet kring att skapa goda relationer med eleverna och att se och uppmärksamma alla elever är av stor vikt. Lärares svar kring orsakerna var olika, en del lärare framhöll orsaker hos eleven själv eller hos vårdnadshavarna. Andra menade att orsaken kan ses i sammanhang runt eleven såsom neuropsykiatrisk problematik, skola och/eller hemmiljö.

En slutsats i studien är att arbetet kring problematisk skolfrånvaro är något som behöver tydliggöras för att alla elever oberoende av vilken skola de går på får stöd och förståelse.

Förord

Med denna studie avslutar vi vår utbildning till specialpedagoger. Studien är resultatet av ett samarbete mellan tre specialpedagogstudenter vid Göteborgs universitet. Studien växte fram genom ett gemensamt intresse där vi alla i våra arbeten mött elever som av någon anledning hamnat i problematisk skolfrånvaro och där vi mött lärare som kände att de inte hade kunskap att möta dessa elever.

Vi vill tacka vår handledare Sofia Persson för vägledning, stöd och uppmuntran genom hela processen.

Tack även till de lärare som ställt upp på intervjuer och som delat med sig av sina erfarenheter. Utan er hade inte denna studie varit genomförbar.

Tack även till våra familjer som fått lyssna och stå ut med att vi under perioder lagt mycket tid på skrivandet.

Vi vill även tacka varandra för gott samarbete. Genom att växeldra i skrivandet har vi tillsammans tacklat både med och motgångar. Vi delade upp våra intervjuer genom att vi intervjuade tre respondenter var. Vi har under skrivandet gång tagit mer ansvar för vissa delar: Malin har tagit mer ansvar kring metoddelen, Pernilla teoretiska utgångspunkter och Maria diskussionsdelen. Övriga delar har vi alla tagit lika mycket ansvar i.

Vi hoppas att du som läser denna studie får en trevlig läsning och att den kan tillföra dig nya kunskaper som du kan ha användning av i ditt arbete vid mötet med elever i problematisk skolfrånvaro. Vi hoppas att vi genom vår studie kan bidra med kunskap kring hur lärare kan arbeta förebyggande för att främja närvaro.

Göteborg maj 2025

Pernilla, Malin och Maria

Innehållsförteckning

1 Inledning **6**

2 Syfte och frågeställningar **8**

3 Bakgrund **9**

4 Tidigare forskning **11**

4.1 Problematisk skolfrånvaro 11

4.1.1 Definition av problematisk skolfrånvaro 11

4.1.2 Orsaker till problematisk skolfrånvaro 12

4.2 Arbetssätt och metoder 13

4.2.1 Didaktiska metoder 13

4.2.2 Lärmiljö och relationer 14

4.3 Samverkan och stöd 15

4.4 Sammanfattning 15

5 Teoretiska utgångspunkter **16**

5.1 Bronfenbrenners utvecklingsekologi 16

5.2 Specialpedagogiska perspektiv 18

6 Metod **19**

6.1 Metodval 19

6.2 Planering och genomförande 19

6.3 Urval och kontakt med intervjupersonerna 20

6.4 Bearbetning och analys 20

6.5 Validitet, reliabilitet och generalisering 21

6.6 Etiska aspekter 22

7 Resultat **23**

7.1 Lärares uppfattningar om uttryck för problematisk skolfrånvaro 23

7.1.1 Sammanfattande analys 23

7.2 Orsaker till problematisk skolfrånvaro 24

7.2.1 Upplevd otrygghet i skolan 24

7.2.2 Hemförhållanden och vårdnadshavarens roll 25

7.2.3 Psykisk ohälsa 25

7.2.4 Skolan som organisation 26

7.2.5 Sammanfattande analys 26

7.3 Arbetssätt och metoder 27

7.3.1 Relationer 27
7.3.2 Stöd och anpassningar 28
7.3.3 Samverkan med hemmet 28
7.3.4 Sammanfattande analys 28
7.4 Stöd och samverkan 29
7.4.1 Stöd i verksamheten 29
7.4.2 Samverkan 30
7.4.3 Sammanfattande analys 30
8 Diskussion 32
8.1 Resultatdiskussion 32
8.3 Kunskapsbidrag 34
8.4 Kommande studier 35
Referenser 36
Bilagor 41
Bilaga 1 - Intervjuguide 41
Bilaga 2 - Missivbrev 43
Bilaga 3 - Information om personuppgifter enligt GDPR 45

1 Inledning

Det är en rättighet att få gå till skolan och att få undervisning. I Sverige finns en lagstiftning kring skolrätt och skolplikt (SFS 2010:800). Ändå är det barn som inte kommer till skolan och orsakerna till frånvaron varierar. Konsekvensen av att inte gå till skolan blir en utmaning för både elever och vårdnadshavare i nutid och framtid. Att under sin skolgång leva med hög frånvaro ökar risken för att inte lyckas på andra plan i vuxenlivet som på arbetsmarknaden samt att leva med psykisk ohälsa (Friberg m.fl., 2015). I vårt examensarbete inom specialpedagogutbildningen via Göteborgs Universitet har vi valt att fokusera på elever som av olika anledningar inte hamnar inom ramen för ordinarie undervisning. Våra centrala begrepp är problematisk skolfrånvaro, arbetssätt och metoder samt stöd och samverkan. I skolan beskrivs metoder genom olika sätt att undervisa på. Arbetssätt handlar om hur lärandet organiseras (Hirsh, 2020).

Elever som hamnar i problematisk skolfrånvaro är något vi vill undersöka närmare med fokus på lärarens perspektiv. Vi valde lärarperspektivet eftersom det är lärarna som vi i vår kommande yrkesroll som specialpedagoger ska handleda och vara ett stöd åt i deras arbete för att nå alla elever utifrån sina behov, förutsättningar och förmågor. Stöd i skolan handlar om att hjälpa elever att lyckas både kunskapsmässigt och i sitt mående. Det kan handla om extra anpassningar, särskilt stöd, mentorstöd och stöd från elevhälsan (Gren Landell, 2023). Samverkan inom skolan beskriver hur olika personer arbetar tillsammans för att eleverna ska ha det bra i skolan. Det kan vara samverkan mellan lärare och specialpedagog, lärare och elevhälsoteam, skolan, vårdnadshavare samt andra aktörer (Gren Landell, 2023). Hylander och Guvå (2017) framskriver förändringar i skollagen från 2011 där det ska finnas en samlad elevhälsa. I den samlade elevhälsan finns det krav på att medicinska, psykologiska och psykosociala yrkeskategorier ska finnas att tillgå. Dessutom framhålls att elevhälsans främsta roll är att arbeta förebyggande och hälsofrämjande. Utifrån förändringen i skollagen menar Hylander och Guvå (2017) att de förebyggande och främjande insatserna betonas. Utifrån detta perspektiv får hela skolans miljö betydelse för varje enskild elev. Även Friberg m.fl. (2015) framhåller att elevhälsan kan vara en viktig samordnare. Forskningen som specialpedagogen Jäverby (2024) bedrivit inom området skolfrånvaro visar att elever som av olika anledningar inte kommer till skolan inte är unikt för Sverige. Problematisk skolfrånvaro är ett internationellt problem. Författaren beskriver att det närmare bestämt handlar om att vart sjätte barn i världen lever med hög frånvaro. Under vår tid inom skolan har vi upplevt att allt fler elever hamnar i utanförskap. Vi har mött elever som vistas i korridorer i stället för i klassrummet eller som väljer att stanna hemma, vilket i sin tur kan leda till problematisk skolfrånvaro. Vi har också mött de elever som stannar hemma från skolan på grund av att de inte ser meningen med att vara i skolan eller som inte tycker att skolan är hanterbar eller begriplig för dem. Antonovskys (2005) som utvecklat begreppet KASAM (Känslan av sammanhang) där dessa områden urskiljs, beskriver faktorerna begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet som betydelsefulla i det främjande och förebyggande arbetet och för elevers välmående. Det är av stor vikt att alla som arbetar kring eleven arbetar mot samma mål och utifrån samma förståelse för att ett hälsofrämjande och ett inkluderande förhållningssätt ska ske. När elever hamnar i en frånvaroproblematik kan det skapa svårigheter i vardagen och i framtiden. Problematisk skolfrånvaro är ett växande problem enligt statens offentliga utredningar (SOU 2016:94). Utredningen beskriver att frånvaro kan vara ett symtom på olika inlärningssvårigheter, otrygg skolmiljö samt psykisk ohälsa. I likhet med Gren Landell (2018) som i sin forskning kring barn och unga som är borta från skolan, framkommer att bakom varje frånvaro finns någon bakomliggande orsak som behöver upptäckas och hanteras för att lyckas vända frånvaro till närvaro.

Lärare och elevhälsan behöver förstå vikten av att förebygga skolfrånvaro och känna till följderna av vad som sker både på lång och kort sikt (Gren Landell, 2018). Forskning visar att negativa konsekvenser av frånvaro framträder från 15 % frånvaro men även vid lägre siffror. Elever som är i problematisk skolfrånvaro idag kan drabbas av större konsekvenser än individer från tidigare generationer eftersom vår samhällsstruktur är kunskapsinriktad. Frånvaron kan senare i livet kopplas till missbruk, psykisk ohälsa och arbetslöshet. Friberg m.fl. (2015) beskriver att en kontinuerlig närvaro i skolan bidrar till att eleverna lyckas i arbetslivet när de är vuxna. Även Hjörne och Säljö (2022) menar att elevers hälsa och lärande är beroende av varandra, både från ett individperspektiv och ett samhällsperspektiv. Även Timberly (2013) belyser betydelsen av det professionella lärandet och framhäver att det innebär att läraren är engagerad i både sitt eget lärande och elevers lärande. Elevers lärande och välbefinnande ses som utgångspunkt när läraren redan i sin planering tar utgångspunkt från att alla elever ska ges möjlighet till lärande.

Problematisk skolfrånvaro är även något som diskuteras i media, som Gren Landell (2020) framhåller i Dagens Nyheter. Artikeln belyser att när skolan uppmärksammar elever med problematisk skolfrånvaro kan skolmiljön planeras så att de får möjlighet till en inlärningsmiljö som gör att de utvecklas och når läroplansmålen. Jäverby (2024) menar att genom att använda sig av någon form av frånvarostatistik kan man upptäcka elever som befinner sig i riskzonen och även kunna följa upp elevernas frånvaro. I detta arbete är det viktigt att föra dialog med vårdnadshavare och eleven om frånvaron, hur den påverkar skolgången och vad som orsakar den. Det som är viktigt i skolans arbete med att främja närvaro är att skolan ska möta alla elever utifrån deras behov och förutsättningar. Skolan ska vara en trygg plats för eleven där den ska kunna vara i ett lärande, där relationsskapande är i fokus och att det finns en välfungerande samverkan med elevhälsan och med vårdnadshavare. Ur ett samhällsperspektiv när en skola arbetar hälsofrämjande bidrar det till ett mer jämlikt och inkluderande samhälle. När en skola lyckas skapa en miljö där alla elever får stöd att lyckas, minskar risken för utanförskap, arbetslöshet och sociala problem. Utbildning är en viktig faktor för att bryta socioekonomiska mönster och främja samhällsutveckling. Ur ett individperspektiv betonar författarna att lärande och välmående går hand i hand. När en elev mår bra och känner sig inkluderad, förbättras inlärningen. När lärandet fungerar upplever eleven ökad självkänsla och motivation. När lärandet för eleven inte fungerar kan detta leda till stress, psykisk ohälsa och skolfrånvaro (Hjörne & Säljö, 2022). Även Hirsh (2020) beskriver inre motivation hos eleverna som en drivkraft i skolan.

Denna studie vill undersöka lärarnas uppfattningar om problematisk skolfrånvaro. Läraren är oerhört viktig för eleverna och deras lärande vilket Hirsh (2020) lyfter i sin forskning. Författaren problematiserar frågorna kring vad en lärare behöver kunna för att genomföra detta viktiga uppdrag och om lärarnas utbildning förbereder dem väl. Arbetet är beroende av hur lärare uppfattar skolans uppdrag, vilken elevsyn och syn på kunskap som råder (Hirsh, 2020). Som lärare behöver man hitta en balans i skolans breda uppdrag och ingen del får uteslutas. Därför anser vi att en studie som belyser lärarnas uppfattningar och erfarenheter är av stor betydelse. Genom att undersöka deras perspektiv kan vi få nya specialpedagogiska insikter, vilket kan bidra till att utveckla förebyggande och främjande arbetssätt för att öka närvaron i svenska skolor. I studien fokuserar vi på begreppen problematisk skolfrånvaro, metoder och arbetssätt samt stöd och samverkan för att ge en bredare förståelse av fenomenet och lärarnas roll i att hantera det. Detta kan i sin tur leda till ökad psykisk hälsa, ökad måluppfyllelse, ökat välmående och ökad trivsel, inte bara för elever utan för samhället i stort, då fler elever får möjlighet att fullfölja sin utbildning och få en meningsfull framtid.

2 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka mellanstadielärares uppfattningar om arbetssätt och metoder som används för att omvandla problematisk skolfrånvaro till ökad närvaro hos elever.

De centrala frågeställningarna är:

- Hur uppfattar mellanstadielärare fenomenet problematisk skolfrånvaro?
- Vilka arbetssätt och metoder uppfattar lärare vara framgångsrika för att vända elevers problematiska skolfrånvaro till ökad skolnärvaro?
- Vilket stöd efterfrågar lärarna från specialpedagoger och skolan som organisation?

3 Bakgrund

Problematisk skolfrånvaro är en tematik som har stor aktualitet. Frågan har uppmärksammats inom såväl lagstiftning som bland skolmyndigheter som Skolverket och specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) och av intresseorganisationer som Attention. I denna del redogörs för en bakgrund till studien.

Alla barn i Sverige har skolplikt, vilket ger en rätt till utbildning. Skolplikt enligt Skollagen (SFS 2010:800) 2 kap. 18§, betyder att elever i de obligatoriska skolformerna har en rättighet att delta i utbildningen om det inte finns giltigt skäl. I Skollagen (SFS 2010:800) 1 kap. 4–5, 8, 10 § beskrivs att utbildning ska ge goda möjligheter till en god framtid, psykisk och fysisk hälsa och att kunna delta i samhället. Skolmiljön ska innefatta ett hälsofrämjande och förebyggande arbete mot elevens utveckling mot målen. Den ska även erbjuda studiero och trygghet. Skollagen (SFS 2010:800) 3 kap. 2–12 § beskriver även att alla elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver samt att dessa elever skyndsamt ska ges stöd i form av anpassningar. Detta ska ske inom ramen för den ordinarie undervisningen. Om en elev är ogiltigt frånvarande från skolan är rektor skyldig att skyndsamt utreda orsakerna till frånvaron. Målet är att det ska ligga till grund för de åtgärder som ska främja elevens närvaro. Skolverket beskriver i sin rapport "Rätten till utbildning" (2008) hur olika kommuner i Sverige arbetat kring problematisk skolfrånvaro. I rapporten framkom samverkan mellan skola, Barn och ungdomspsykiatri (BUP) och socialtjänst, utredning av orsakerna till frånvaron samt direkta interventioner för att hjälpa elever tillbaka till skolan som grundfaktorer.

Slutsatsen i rapporten är att en allsidig utredning kring frånvaron bör sättas in tidigt, för att främja närvaro. En utredning kan behöva olika personers expertis för att kunna skapa en bild av orsaker och på så vis kunna stötta eleven med rätt redskap. Om en elev befaras att inte nå målen har eleven oavsett svårigheter rätt till stöd. Detta stöd gäller oavsett vilka svårigheter eleven uppvisar (SFS 2010:800). Utbildning ses som en grundläggande mänsklig rättighet och finns med i FN:s barnkonvention om barns rättigheter (artikel 28). Enligt "Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet" (Lgr11, 2022) är det rektors ansvar att undervisningen utformas utifrån elevens behov och att de får det stöd som de har rätt till och behöver. När det uppstår svårigheter för eleven i skolan är det av stor vikt att kontakt mellan hem och skola upprättas (Lgr11, 2022).

Problematisk skolfrånvaro beskrivs i olika termer, såsom hemmasittare och skolvägrare. Enligt Skolverket (2025a) saknas en tydlig definition av dessa begrepp. Det är upp till varje skola att avgöra vad som räknas som giltig respektive ogiltig frånvaro. I denna studie definieras problematisk skolfrånvaro som frånvaro över längre tidsperioder samt upprepad och återkommande frånvaro, oavsett om den är giltig eller ogiltig vilket påverkar elevernas kunskapsutveckling negativt. En statlig utredning (SOU 2016:94) gav förslaget att definiera begreppet som när eleven är frånvarande i den omfattningen att den påverkar elevens utveckling mot utbildningens mål negativt.

Skolans förhållningssätt ska genomsyras av alla elevers rätt och möjlighet till delaktighet, gemenskap och lika värde (Lgr11,2022). Specialpedagogens funktion i detta arbete ska vara förebyggande, främjande och stödjande. Med utgångspunkt i Skollagen (SFS 2010:800) innefattar detta även elevers skolnärvaro. Skolverket (2021) har kartlagt både giltig och ogiltig frånvaro i grundskolan. Studien från 2020 visade att en fjärdedel av eleverna hade en sammanlagd frånvaro på minst 15 procent. En ny kartläggning från 2023 visar på en minskad frånvaro jämfört med covid-åren men att den under höstterminen 2023 fortfarande var högre än under höstterminen 2019. Ökningen är mindre än en procent men nationellt sett innefattar det många elever.

Kartläggningen visar även på osäkra faktorer såsom bristande frånvaroregistrering samt att definitionen av frånvaro kan variera. Dessutom används olika system för att registrera frånvaro vilket försvårar en enhetlig bild av frånvarons omfattning (Skolverket, 2024). I en statlig utredning sammanställd av Malin Gren-Landell beskrivs att det saknas gemensamma riktlinjer i Sveriges kommuner kring arbetet med frånvaro. Varje kommun eller skola väljer vilken gräns som gäller hos dem vid frånvaro. Författaren menar att det behövs gemensamma riktlinjer i hela landet för att kunna erbjuda en likvärdig skola för alla (SOU 2016:94). Vår uppfattning är att problematisk skolfrånvaro ökar när eleverna börjar mellanstadiet. Detta kan bero på att undervisningens innehåll successivt ökar, vilket gör det svårare för eleverna att hitta ett sammanhang.

Lärarens uppdrag är att anpassa undervisningen utifrån elevernas behov. I mellanstadiet möter eleverna generellt fler lärare vilket kan leda till en högre grad av anpassning samt relationsskapande till fler personer. För elever med problematisk skolfrånvaro kan det vara svårt att hitta mening och motivation i undervisningen. Skolinspektionen (2016) beskriver att elever kan uppleva stress och oro över att gå till skolan, vilket kan leda till mindre undervisningstid och påverka betyg, framtid och social utveckling. En rapport från Attention (2020) beskriver att många kommuner står handfallna när elever hamnar i problematisk skolfrånvaro. Ordföranden för riksförbundet Attention framhåller vikten av en nationell handlingsplan för att främja närvaro och för att stödja elever att komma tillbaka till skolan. Vanliga insatser för elever med problematisk skolfrånvaro är anpassad studiegång, minskat krav på läxor, särskilda undervisningsgrupper och resurspersoner. Attention (2020) anser att skolor ofta saknar tillräcklig kunskap om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) och hur de påverkar eleverna. Vidare beskrivs att stöd ofta sätts in för sent och att det inte alltid utgår från elevens behov. Skolverket (2008) beskriver att effektiva åtgärder vid problematisk skolfrånvaro inkluderar flexibla insatser, samverkan med vårdnadshavare och individuella anpassningar. Det är även av stor vikt att utreda orsaken till frånvaron både ur ett arbetsmiljö- och individperspektiv.

I Skollagen står det att elevhälsan ska stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål och präglas av ett förebyggande och hälsofrämjande arbetssätt. Elevhälsan ska även vara en del av skolans kvalitetsarbete och vid behov samverka med andra instanser som till exempel hälso- och sjukvård och socialtjänst (SFS 2010:800). Skolverket (2025b) beskriver hur elevhälsans arbete ska genomsyra skolan på individ-, grupp- och skolnivå. Stödet ska riktas mot både enskilda elever och hela skolan. Elevhälsans mål är att skapa en god lärmiljö som är positiv och möjliggör att alla elever lär och utvecklas utifrån sina behov och förutsättningar. I fous rapport (2019:3) beskrivs att det krävs ett långsiktigt, strategiskt och målmedvetet arbete som involverar hela skolans organisation vid problematisk skolfrånvaro. I rapporten nämns elevens upplevelse av trygghet, goda lärmiljöer och en organisatorisk medvetenhet som betydelsefulla faktorer för att främja närvaron.

Sammanfattningsvis är problematisk skolfrånvaro ett aktuellt ämne som uppmärksammas av lagstiftning, skolmyndigheter och intresseorganisationer. Alla barn har enligt skollagen skolplikt och rätt till utbildning vilket är en grundläggande mänsklig rättighet enligt FN:s barnkonvention. Rektor är skyldig att utreda orsakerna till ogiltig frånvaro samt ge stöd till elever som riskerar att inte nå målen. Definitionen av problematisk skolfrånvaro varierar men handlar om långvarig, upprepad frånvaro som påverkar elevernas kunskapsutveckling negativt. Orsaker kan vara svårigheter i undervisningen, stress, oro samt svårigheter att finna motivation och känna meningsfullhet. Insatser inkluderar anpassad studiegång, särskilda undervisningsgrupper, minskat krav på läxor och resurspersoner. Skolor behöver kunskap om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och en god samverkan med vårdnadshavare. Elevhälsans roll och samverkan med hälso- och sjukvård samt socialtjänst är av stor vikt för att skapa en god lärmiljö.

4 Tidigare forskning

I detta kapitel beskrivs studien i ett vetenskapligt sammanhang genom en översikt av den befintliga forskningen inom området. Litteratursökningen omfattar forskning kring problematisk skolfrånvaro. En stor mängd forskning har sökts i Education Research Complete samt Supersök på Göteborgs Universitet genom databassökningar, kedjesökningar samt författarsökningar. Sökord som vi har använt oss av i sökmotorer har varit problematic absence, school absenteeism, school attendance, teacher development, didactic, teaching method och effective teach. För att vidga vår sökning har vi använt oss av trunkering. Alla artiklar vi har läst har varit peer review.

4.1 Problematisk skolfrånvaro

Definitionen av problematisk skolfrånvaro och möjliga orsaker presenteras enligt följande.

4.1.1 Definition av problematisk skolfrånvaro

Problematisk skolfrånvaro har fått en ökad politisk uppmärksamhet både i Sverige och i andra länder, vilket Gren Landell m.fl. (2015) beskriver i en nätundersökning. Det finns flera definitioner på fenomenet problematisk skolfrånvaro. I en artikel av Kearney (2003) sammanfattar författaren hur fenomenet uppfattats genom åren. Vidare beskriver artikeln att det finns en skillnad mellan problematisk och icke problematisk frånvaro. Den icke problematiska frånvaron är godkänd av skolan och vårdnadshavare. Det kan vara besök på vårdcentralen, semester eller enstaka sena ankomster. Sådan frånvaro medför inga negativa konsekvenser på elevens utbildning utan går att kompensera med läxhjälp och hemundervisning. Flera studier definierar problematisk skolfrånvaro genom att beskriva hur den påverkar elevernas kunskapsutveckling i förhållande till de lärandemål som finns i Lgr 2022. Frånvaron räknas även som problematisk när den påverkar elevens sociala värld och att den psykiska hälsan påverkas i en negativ riktning (Forsell, 2020; Gren-Landell m.fl., 2015).

I en artikel sammanställd av Heyne m.fl. (2018) beskriver författarna utvecklingen kring begreppet skolfrånvaro. De definierar fenomenet problematisk skolfrånvaro genom att dela in det i fyra olika kategorier av frånvaro. Skolvägran handlar om när frånvaron visar sig genom att barnet uppvisar en stor motvilja att gå till skolan och känner obehag för att vara där. Fenomenet kan vara tillfälligt eller långvarigt. Eleven visar detta genom att uttrycka en stark rädsla, emotionella utbrott och tecken på att inte må bra känslomässigt. Barn som lever med skolvägran gör det öppet. Vårdnadshavarna är medvetna om att barnet inte går till skolan och de har i många fall ansträngt sig för att hjälpa sitt barn till skolan. Vidare definierar Heyne m.fl. (2018) att när en elev skolkar befinner sig eleven utanför klassrummet. Det kan till exempel vara på plats i skolan men i korridoren, utanför skolbyggnaden eller i hemmet. Frånvaron är inte beviljad av skolan och vårdnadshavarna är inte medvetna om att deras barn valt att lämna lektionen eller skolan.

Föräldrastödd frånvaro innebär enligt Heyne m.fl. (2018) att vårdnadshavare väljer att ha barnet hemma eller inte anstränger sig för att få barnet till skolan. Eleven har inget bekymmer med att vara i skolan utan frånvaron hänger samman med att vårdnadshavare lever i utsatta livssituationer som till exempel drogproblematik eller psykisk sjukdom. Barn som lever under dessa förhållanden kan känna ett ansvar för att ta hand om sina vårdnadshavare och kan då välja att stanna hemma utifrån att de känner en oro kring vad som kan hända när de är i skolan. Den

fjärde benämningen väljer Heyne m.fl. (2018) att kalla skolexkludering. Då är frånvaron skapad av skolan vid till exempel en avstängning. Det kan även vara vid de tillfällen eleven inte får de nödvändiga anpassningarna som en elev är i behov av. Behoven som räknas in här är de fysiska, socioemotionella, inlärningsmässiga och beteendemässiga.

4.1.2 Orsaker till problematisk skolfrånvaro

Orsaker till problematisk skolfrånvaro kan enligt Green Landell m.fl. (2015) delas in i individuella, familje- och skolsociala faktorer. De individuella faktorerna kan vara psykisk ohälsa, ångest eller depression. Den psykiska ohälsan kan leda till problematisk skolfrånvaro men skolfrånvaro kan även leda till psykisk ohälsa. Enligt en tysk litteraturstudie genomförd av Knollman m.fl. (2010) är det olika stressfaktorer som gör att elever utvecklar problematisk skolfrånvaro. Det kan vara hemförhållande, att eleven upplever undervisningen i skolan som svår samt mobbning och utanförskap.

En svensk avhandling av Forsell (2020) presenterar en kvalitativ studie där elever, vårdnadshavare och skolpersonalens perspektiv på problematisk skolfrånvaro belyses. I avhandlingen beskriver forskaren att elevers känsla av misslyckande och brist på trygghet kan vara orsak till problematisk skolfrånvaro. Författaren beskriver att elever med neuropsykiatriska diagnoser som till exempel autism har en ökad risk att hamna i problematisk skolfrånvaro. Det handlar inte om diagnosen i sig utan om elevernas interaktion med lärmiljön. Eftersom elever med neuropsykiatriska diagnoser ofta både har utmaningar med att reglera sin impulskontroll och koncentrationssvårigheter kan det bidra till att dessa elever upplever ett större misslyckande i skolan. Studien visar att en negativ självbild, långvarig och negativ stress vid skolfrånvaro ledde till en psykisk ohälsa där symtom som oro, självmordstankar och nedstämdhet hos eleverna var framträdande (Forsell, 2020).

I en enkätstudie av Havik m.fl. (2015) med elever i sju olika kommuner i Norge beskrivs att elever som har svårigheter med att följa skolans regler och normer kan ha ökad risk att hamna i problematisk skolfrånvaro. I likhet med Forsell (2020) menar Havik m.fl. (2015) att detta ofta handlar om en känsla av misslyckande hos eleven. Andra orsaker kan vara lågpresterande elever eller att eleverna inte får det stöd och anpassningar de behöver och/eller elevens känsla av låg grad av delaktighet i skolan. En annan orsak kan vara elevens sociala situation som familjesituation och umgängeskretsar såsom Demir och Ankarman Karabeyoglu (2016) beskriver i deras enkätstudie baserad på svar från 581 elever. Där framkom att elevens sociala kontext har stor inverkan på skolnärvaro. I en fallstudie genomförd i Turkiet av Sahin (2016) beskrivs faktorer som kriminalitet, missbruk, konflikter mellan vårdnadshavare, psykologiska svårigheter, socioekonomisk status, utbildningsnivå, ensamstående vårdnadshavare och negativa skolerfarenheter hos vårdnadshavare som familjefaktorer som kan påverka närvaron i skolan. Detta styrker även Gren Landell m.fl. (2015) i sin studie där familjesituationen sågs som den största orsaken till elevers skolfrånvaro.

I forskningsrapporten från Gren Landell m.fl. (2015) där svenska lärare fick gradera troliga orsaker till frånvaro bland elever i årskurs 6–9 visar resultatet att flertalet lärare anser att det är olika hemförhållanden som gör att skolnärvaron minskar. Vårdnadshavarna ser i stället skolfrånvaron som ett bekymmer som kommer från skolans håll. Dock menar forskarna att för att hjälpa en elev tillbaka till skolan är samsyn kring problematiken viktig. Det är även av stor vikt att förstå att skolfrånvaron kan bero på olika orsaker. Forskarna drar även slutsatsen att mer kunskap kring tidiga tecken på problematisk skolfrånvaro skulle kunna bidra till att lärare kan se signalerna tidigare hos eleverna. Det är lärarna som möter eleverna dagligen och som därför

har möjlighet att upptäcka riskfaktorerna. Lärare behöver även ställa sig frågan till om anledningen till att eleven stannar hemma kan finnas i skolmiljön (Green Landell m.fl., 2015).

Elevernas engagemang till skolan minskar när eleverna blir äldre beskriver Havik m.fl. (2015), kraven ökar vilket kan leda till stress hos eleverna. Det är även vanligt att eleverna möter fler lärare, fler prov och betyg. Studien påvisar även att problematiska relationer med lärare ökar när eleven blir äldre. Alla dessa faktorer kan bidra till problematisk skolfrånvaro och betydelsen av lärares engagemang ses som en närvarofrämjande faktor. Vidare beskriver forskarna att det är av stor vikt att lärare har kunskap om tidiga tecken och signaler hos sina elever för att främja närvaro. Tidiga tecken på problematisk skolfrånvaro inleds ofta med fysiska besvär som rör elevens hälsa som till exempel huvudvärk eller magont. Dessa symtom kan egentligen stå för något annat som till exempel brist på motivation, inlärningssvårigheter eller svårigheter kring det sociala. Det är därför betydelsefullt att lärare har god kunskap om sina elever för att kunna synliggöra dessa tidiga tecken och för att kunna åtgärda med tidiga insatser för att främja närvaro. Forskarna menar att om de tidiga tecknen inte uppmärksammas så kan det leda till psykisk ohälsa med ångest och depression (Havik m.fl., 2015).

4.2 Arbetssätt och metoder

Här redogörs för didaktiska metoder som används vid problematisk skolfrånvaro samt betydelsen av lärmiljöer, relationer samt samverkan och stöd.

4.2.1 Didaktiska metoder

När skolmiljön upplevs som trygg och positiv för eleverna minskar sena ankomster och närvaron ökar. I en sammanfattande studie kring skolklimat av Thapa m.fl. (2013) beskrivs att elever som har lärare runt sig som intresserar sig för hur de mår och kommer väl överens med dem mår bättre samt att eleverna har mindre frånvaro. I skolan använder sig lärare av olika didaktiska metoder i sitt arbetssätt. Lärares undervisning och arbetssätt kan enligt Gallé-Tessonneau och Heyne (2020) intervjustudie vara avgörande för att förebygga problematisk skolfrånvaro och beskriver tydlig struktur i klassrummet som en förutsättning. Vidare beskriver forskarna vikten av att strukturera upp friare situationer under skoldagen som till exempel raster och matsituationer. Att arbeta med individuella anpassningar på gruppnivå menar författarna kan förebygga ångest och utpekande hos elever. Att förtydliga lärmiljön med bildstöd och ge korta instruktioner har visats ha en förebyggande effekt då det ses som en förutsättning för att skapa tydlighet och trygghet. Närvarande pedagoger under hela skoldagen i alla situationer ses också som en förebyggande åtgärd för att förebygga frånvaro i skolan enligt författarna (Gallé-Tessonneau & Heyne, 2020). I en artikel skriven av Melin m.fl. (2022) riktas kritik mot att skolans personal inte gör tillräckligt med insatser för att öka närvaron. Författarna anser att skolan i större utsträckning kan använda sig av hemstudier för att på så vis få tillbaka eleven till skolan i en långsammare takt. Författarna menar även att för att skapa trygghet kan en kontaktperson utses på skolan som eleven och vårdnadshavarna kan vända sig till. Denna trygghet menar författarna kan vara avgörande för elever med problematisk skolfrånvaro. Skolan är elevernas arbetsplats och hur deras lärmiljö utformas påverkar elevens inlärning. För att bygga ut sin didaktiska verktygslåda behöver lärare ges tillfälle till fortbildning (Melin m.fl., 2022).

Flera forskare Havik m.fl. (2014) och Melin m.fl. (2022) beskriver att lärare behöver kunskap om orsaker till frånvaro. Detta för att tidigt kunna upptäcka signaler och på så sätt kunna sätta in tidiga insatser i skolan vilket kan resultera i att frånvaron minskar. Kunskap om ämnet ses

därför som en grundförutsättning för att minska och förebygga frånvaro. De förebyggande anpassningar som nämns är tydlig kommunikation, struktur, förberedelse samt en lugn miljö där stimuli kan begränsas. Green Landell m.fl. (2015) styrker synen på hur betydelsefullt det är att lärarna har kunskap kring tidiga tecken på problematisk skolfrånvaro även för att förebygga psykisk ohälsa hos eleverna. Även Munkhaugen m.fl. (2019) sammanfattar i sin studie gjord på elever med en autismdiagnos, att det är viktigt att lärare även har kunskaper kring vilka utmaningar elever med neuropsykiatriska diagnoser har och hur det kan påverka frånvaron i skolan.

4.2.2 Lärmiljö och relationer

Forskningen framhåller generellt betydelsen av lärmiljö och relationer i skolan för elevers välmående (Mascia m.fl., 2023; Forsell, 2020; Donat m.fl., 2018). Forskningen har även fokus på den sociala lärmiljön, vilken ses som betydelsefull såsom Mascia m.fl. (2023) beskriver i sin studie. Där har författaren granskat vetenskapliga artiklar kring vilka faktorer som påverkar elevers mående för att skapa välbefinnande och trygghet i skolan. Studien visar att goda relationer och ett positivt förhållningssätt skapar en god social lärmiljö, vilket ses som en skyddsfaktor för välbefinnande samtidigt som det även kan motverka kränkande behandling (Mascia m.fl., 2023). Forskning om problematisk frånvaro har även beskrivit lärmiljön Forsell (2020) som en främjande faktor för närvaro och menar att med en god fysisk lärmiljö, stödstrukturer och kompetent personal kan hinder förebyggas. Däremot menar forskaren att lärmiljön kan uppfattas på olika sätt beroende på elevens personliga egenskaper och uppfattningar.

Lärarna är de som befinner sig närmast eleverna under en skoldag. Därför är lärarens relation till eleverna avgörande. Flera artiklar Donat m.fl. (2018) och Havik m.fl. (2014) menar att lärarens roll i skolans arbete med problematisk skolfrånvaro är viktig. Det framkommer även att elever som känner sig lyssnade på och rättvist behandlade av lärare har högre närvaro i skolan och att positiv attityd bland vuxna och bemötande av elever kan vara en skyddande faktor mot skolfrånvaro. Detta är något som även Nutall och Wood (2013) beskriver i sin artikel där en metod för att öka närvaron granskades och där ses lärarens engagemang som en skyddsfaktor. Författarna menar att elever som känner sig uppskattade av lärare för hur de är som personer uppvisar högre trivsel i skolan. Vidare beskrivs att elever tar efter lärarnas bemötande i deras bemötande med varandra vilket skapar trygghet som i sin tur kan leda till en ökad skolnärvaro.

Elever som hamnat i problematisk skolfrånvaro har ett stort behov av bekräftelse och trygghet i skolan vilket Lilja (2013) bekräftar i sin avhandling kring tillitsfulla relationer. Demir och Akman Karabeyoglu (2016) drar utifrån sin studie slutsatsen att skolans engagemang kring respekt, värderingar och kärlek kan påverka elevens engagemang och känsla av att vara värdefull. Detta i sin tur menar författarna skapar en känsla av trygghet hos eleven som i sin tur ses som närvarofrämjande. Om detta engagemang saknas anser författarna att elevens känsla av utanförskap ökar vilket då i stället kan leda till en ökad frånvaro. Meningsfullhet samt begriplighet i skolan är enligt Forsell (2020) en avgörande faktor för elevens motivation. Genom ett positivt skolklimat ökar elevernas självkänsla och de känner sig värdefulla vilket Hendron och Kearney (2016) samt Hattie (2009) beskriver och att det på så vis bildas en god lärmiljö och närvaron ökar. Lärare som kan skapa goda relationer till sina elever och som har höga förväntningar ses som andra närvarofrämjande faktorer. Sammanfattningsvis kan lärares relationella kompetens ses som betydelsefull i det närvarofrämjande arbetet (Strand & Cederlund, 2013).

4.3 Samverkan och stöd

Vid problematisk skolfrånvaro anser Melin m.fl. (2022) att det är viktigt att det finns en samverkan kring eleven och de instanser som är inkopplade. Genom samverkan mellan skola och vårdnadshavare kan elevers problematiska frånvaro vändas till ökad skolnärvaro. Det kan även finnas behov av att koppla in utomstående verksamheter såsom BUP, socialtjänst och psykolog, vilket beskrivs av Kearney och Graczyk (2014) i artikeln baserad på en utvärdering kring en arbetsmetod för att få elever tillbaka till skolan. Att samverkan krävs i ett framgångsrikt närvaroarbete framhåller även Green Landell m.fl. (2015). En samverkan tillsammans med elevhälsoteam och lärare kan leda till utveckling dels av förebyggande metoder i klassrummet och ett positivt skolklimat.

Vidare beskriver författarna att skolan inte kan ta ansvar för elevernas familjesituation men att det är av stor vikt att ha kunskap om hur det kan påverka elevernas närvaro i skolan och hur samverkan med andra myndigheter kan göras. Att en vidare samverkan kring elevers problematiska skolfrånvaro är av vikt stödjer även Forsell (2020) som beskriver i sin avhandling att skolans verksamhet och miljöer behöver kartläggas. Genom en kartläggning kan en förståelse kring frånvaron skapas och även visa om problematiken går att härleda till skolan och/eller hemmet. Om kartläggningen visar att bekymret finns utanför skolan är det av vikt att kunna koppla in utomstående aktörer såsom socialtjänst eller barn- och ungdomspsykiatrin (BUP). Genom en sådan samverkan kan elevens och familjens tillvaro stödjas på flera nivåer inom de sociala, psykologiska samt pedagogiska områdena (Forsell, 2020). I en artikel av Kearney (2007) sammanställs en forskningsgenomgång kring riskfaktorerna av problematisk skolfrånvaro, där framkommer att det är av vikt att yrkesverksamma inom skola, BUP (barn och ungdomspsykiatri) och socialen förstår innebörden av begreppet för att på så vis kunna utveckla arbetet kring frånvaroproblematiken.

4.4 Sammanfattning

De forskare som arbetar med problematisk skolfrånvaro använder sig av olika definitioner av fenomenet. Gemensamt för flera av forskningsrapporterna är att frånvaron räknas som problematisk när den påverkar elevens kunskapsförmåga, psykiska hälsa samt sociala sammanhang oavsett vilken orsak som ligger bakom frånvaron. I forskning identifieras olika kategorier av problematisk skolfrånvaro. Bakom varje kategori finns orsaker som kan härledas till elevernas mående. Elever som hamnar i problematisk skolfrånvaro mår psykiskt dåligt och/eller upplever att de har behov av att hjälpa en förälder som mår dåligt. Orsakerna kan skapa stress för eleverna som då får ökade psykiska besvär. Forskningen visar att när eleverna upplever en positiv attityd och uppskattning ökar deras närvaro i skolan. Vidare visar forskningen att elever tar efter sin lärares bemötande och att bemötande speglas i hur eleverna behandlar varandra. På så vis skapas en tryggare lärmiljö ur flera sociala aspekter. Även om läraren inte kan påverka elevens hemsituation är det viktigt att det finns en kunskap och förståelse runt den. Vikten av att elevhälsans arbete ska vara förebyggande och hälsofrämjande genomsyrar forskningen för att skolmiljön ska upplevas trygg och välkomnande för elever, för att på så vis främja närvaro. Sammanfattningsvis syns en tydlig bild av att samverkan mellan olika instanser är en framgångsfaktor.

5 Teoretiska utgångspunkter

För att fördjupa kunskaper kring fenomenet problematisk skolfrånvaro och hur det kan vändas till närvaro, har vi valt att använda oss av Bronfenbrenners (1979) mer generella utvecklingsekologiska teori samt senare utveckling av teorin (Bronfenbrenner, 1986a; Bronfenbrenner, 1986b). Teorin ger oss en möjlighet till att skapa en helhetssyn på fenomenet utifrån valda begrepp. Utifrån fenomenets specialpedagogiska relevans har vi valt att komplettera Bronfenbrenner med de specialpedagogiska perspektiven såsom Ahlberg (2015) beskriver dem.

5.1 Bronfenbrenners utvecklingsekologi

För att synliggöra ett barns utveckling beskriver utvecklingsekologin hur de biologiska, psykologiska och sociala förutsättningarna påverkar och samspelar i växelverkan. Barnet påverkas av den sociala miljö den befinner sig i. Samtidigt som barnet påverkar miljön runt omkring sig påverkas barnet både av samspelet i familjen, skolan och kompisar. Barnet påverkas även av samhället och den kultur och de normer som finns i det sammanhang där barnet befinner sig. På så vis riktar Bronfenbrenners teori fokus mot samspelet mellan barnet och den miljö som barnet befinner sig i (Bronfenbrenner, 1979). Teorin omfattar enligt Forsell (2020) begrepp som mikrosystemet, mesosystemet, exosystemet, makrosystemet, kronosystemet och alienation. Nedan följer utförligare förklaringar av varje begrepp:

Mikrosystemet definieras som den närmaste omgivningen till barnet såsom familjen och klasskompisar. Ett mikrosystem består av tre delar: aktiviteter, relationer och roller. Aktivitet är något som har en betydelse för barnet samt en början och ett slut. Den innehåller olika miljöer samt artefakter, som till exempel en lektion eller en fotbollsträning. Relationer är det sociala samspel vi har tillsammans. Det som påverkar barnet mest är de relationer som har inflytande på barnets sätt att tänka och vara. Barnet går in i olika roller i olika situationer. Genom att pröva rollerna i olika sammanhang formas individen och förbereder sig för vuxenlivet. I mikrosystemet utvecklas och samspelar barnet i olika miljöer med olika förutsättningar (Bronfenbrenner, 1979). Ett barn ingår i flera mikrosystem och i de olika systemen skapas roller och relationer. Utifrån dessa roller och relationer pågår en utveckling genom att mikrosystemen blir mer komplexa och fler ömsesidiga relationer skapas (Bronfenbrenner & Ceci, 1994). Även Forsell (2020) beskriver att under tiden som barn växer och blir äldre utökas deras mikrosystem.

Även skolmiljön kan delas in i flera mikrosystem som till exempel klassrum, omklädningsrum eller matsal. Här beskriver även Bronfenbrenner (1979) att förändringar såsom att få ett syskon, en ny lärare och stadieövergångar inverkar på barnets utveckling. Barnet har olika roller i olika konstellationer beroende på vilken grupp och vilken vuxen de interagerar med. Hur en förändring kring barnet påverkar dess utveckling beror på huruvida barnets roll förändras i samspelet i det nya mikrosystemet. Genom att se på hur skolans lärmiljö ser ut behöver det finnas en förståelse för att alla barns personliga egenskaper och erfarenheter speglar hur barnet uppfattar sin lärmiljö. Barn kan uppleva situationer som att sitta still i samlingen som svåra och stressande samtidigt som andra barn trivs och uppskattar dess innehåll. För att skapa en förståelse för vilka aktiviteter, roller och relationer som är av betydelse för ett barns utveckling menar Andersson (1986) att vi bör lyfta blicken och titta på hela lärmiljön, inte bara på det som händer i klassrummet. Även Bronfenbrenner (1979) beskriver att vi genom att se olika mönster i de olika mikrosystem som ett barn befinner sig i kan få en förståelse kring vad det är som bidrar till utveckling och ett visst beteende hos barnet. En ekologisk systemteori ser till de olika miljöerna som barnet befinner sig i samt hur dessa påverkar barnets utveckling både direkt och indirekt.

Enligt Bronfenbrenner och Ceci (1994) är det ömsesidiga samspelet det som driver utvecklingen framåt hos ett barn. När samspelet utspelar sig i en riskmiljö kan det påverka utvecklingen i en negativ riktning. Barn som lever i en svår hemmiljö eller upplever svårigheter i skolan kan enligt Wagnsson (2009) främjas av att vara i sammanhang som till exempel en fritidsaktivitet som har en struktur och sammanhållning samt ger barnet en utveckling både individuellt och på gruppnivå.

Samspelet mellan olika mikrosystem bildar ett *mesosystem*. Det kan till exempel vara interaktionen mellan skola och hem eller vårdnadshavare och syskon. Hur samspelet mellan dessa fungerar påverkar barnet i olika situationer. Om barnet haft en orolig morgon hemma med bråk mellan syskon och vårdnadshavare kan det påverka hur barnet agerar under skoldagen samtidigt som en dålig dag i skolan påverkar hur barnet uppträder när hen kommer hem på eftermiddagen (Bronfenbrenner, 1979). Vidare beskriver Bronfenbrenner (1979) att genom att titta på barnens olika mikrosystem och hur de påverkar varandra genom mesosystemet skapas en helhetsbild av barnets svårigheter samt utvecklingspotential. Även samarbetet mellan hem och skola ingår i mesosystemet. Fungerar inte kommunikationen vid de tillfällen svårigheter kring barnets utveckling i skolan uppdagats, kan de påverka barnets utveckling att lära.

Exosystemet består av de områden som barnet inte direkt kan påverka såsom miljöer, personer och verksamheter. Barnen påverkas indirekt av de beslut som fattas där (Bronfenbrenner, 1979). Inom skolans organisation kan det motsvara personalomsättningar, beslut om nedläggning eller elevhälsans tillgänglighet för lärarna. Skolans organisation påverkas i sin tur av kommunen samt av politikerbeslut. Dessa faktorer påverkar barnets vardag och utveckling indirekt. Här kan även vårdnadshavarens situation påverka hur deras vardag ser ut med arbete, möten med olika institutioner och krav från omgivningen vilket indirekt påverkar barnets mående och prestationer.

Som samhälleliga kartor eller kulturella ritningar för sociala koder beskriver Bronfenbrenner (1979) *makrosystemet.* De värderingar som finns i samhället, kulturella riktlinjer samt de politiska beslut som tas påverkar och skapar positiva och negativa konsekvenser för barnen. Inom de kulturella ritningarna spelar normer om vad som anses normalt eller onormalt in. Skollagen skapas på regeringsnivå och dessa inverkar på utformningen av barnens skoldag. Systemet ser olika ut i olika delar av landet, religioner och kulturer.

Kronosystemet genomsyrar alla de olika systemen och är det begrepp som lagts till senast (Bronfenbrenner, 1986b). Här har tidsfaktorn betydelse om en pågående process blir avbruten eller får fortsätta under en längre period, vilket kan påverka barnets utveckling. Om ett barn genomgår flera negativa händelser under en lång tidsperiod kan en till synes liten incident ge betydande konsekvenser.

Begreppet *alienation* kan ge en fördjupad kunskap inom vad som skapar en negativ bild av skolan och vad som i längden kan påverka barnets utveckling negativt. När ett barn upplever en känsla av att vara bortkopplad från olika sammanhang under en längre period, som de vanligtvis tillhör, kan en alienation skapas (Bronfenbrenner, 1986a). Enligt Aspelin och Persson (2011) uppstår alienation när ett barn känner sig styrd samt oförmögen att kunna kontrollera sin situation. Barnet kan då uppleva en känsla av maktlöshet och sakna engagemang och känsla av tillhörighet i skolan. Eleverna försöker undvika skolan vilket senare kommer att påverka deras skolresultat. Sammantaget bidrar det till att barnet blir både emotionellt och fysiskt distanserade från skolan (Schulz, 2011). Enligt Bronfenbrenner (1979) kan orsaker till att ett barn upplever

alienation härledas till de olika systemen som finns inom skolan, utanför skolan och samspelet mellan de olika systemen.

5.2 Specialpedagogiska perspektiv

De specialpedagogiska perspektiven enligt Ahlberg (2015) beskrivs i denna studie med tre olika begrepp: individperspektivet, organisations- och systemperspektivet och relationellt perspektiv. I vår analys kopplar vi de olika perspektiven till vårt resultat och kan på så vis finna olika förklaringsmodeller för att urskilja orsaker till problematisk skolfrånvaro. Två perspektiv som en specialpedagog ofta hamnar i kring elevsynen är individperspektivet eller det relationella perspektivet. Ahlberg (2015) menar att den största skillnaden mellan dessa gäller synen på elever i behov av särskilt stöd.

Relationella perspektivet utgår från elevens svårighet som uppstår i olika möten eller situationer. Elevens svårighet är gemensam för hela skolans organisation och pedagoger. Förklaringar till skolproblem söks i mötet mellan eleven och den omgivande miljön. De svårigheter som ett barn upplever kopplas till relationer och samspel i skolmiljön (Ahlberg, 2015).

Individperspektivet förklarar Ahlberg (2015) genom att en elevs svårighet uppfattas som något som finns hos individen själv. Eleven som har svårigheter är bärare av sitt problem. Orsaker till bekymren kopplas till medicinska, neurologiska eller psykologiska svårigheter. Detta perspektiv har fått kritik för att det riktar sig enbart mot barnet. Det finns ingen hänsyn till lärmiljön eller hemmiljö.

Organisation- och systemperspektiv är det perspektiv som enligt Ahlberg (2015) innebär att förklaringar till skolproblemet söks i skolan som organisation och verksamhet. Vilka situationer, handlingar och händelser som genomsyrar verksamheten uppmärksammas. Hur skolan som organisation genomför sin planering, vad skolan har för målsättning samt hur helheten organiseras. Detta perspektiv har fått kritik för att vara på en politisk och teoretisk nivå.

6 Metod

6.1 Metodval

Studien har en kvalitativ ansats och empirin har samlats in genom intervjuer för att kunna besvara studiens syfte. Genom en kvalitativ ansats studerades intervjupersonernas uppfattningar om problematisk frånvaro samt hur lärare i samarbete med specialpedagoger kan främja närvaro. I studien sökte vi nyanserade beskrivningar. Vår intention är inte att kvantifiera resultatet (Kvale & Brinkmann 2014). En kvalitativ ansats utgår från intervjupersonens perspektiv och försöker skapa en förståelse utifrån deras erfarenheter. I undersökningen beskriver och förklarar lärare hur de arbetar samt tänker kring problematisk skolfrånvaro. Avsikten är att lyssna in och hitta mönster i lärarnas erfarenheter och tankar, för att på så vis öka kunskapen om detta i arbetet med problematisk skolfrånvaro, i rollen som specialpedagog. I likhet med hermeneutiken är fokus under intervjun på respondentens förståelse för i det här fallet problematisk skolfrånvaro samt vilka arbetssätt och metoder som de valt att använda kring frånvaron (Kvale & Brinkmann, 2014). Nedan presenteras studiens metod utifrån dess planering och genomförande, urval, bearbetning och analys samt validitet, reliabilitet och generalisering. Kapitlet avslutas med ett avsnitt om etiska aspekter.

6.2 Planering och genomförande

Inför studien utformades en semistrukturerad intervjuguide (bilaga 1) med utgångspunkt i problemformuleringen. Frågorna var tematiskt indelade utifrån frågeställningarna. På så vis kan vi knyta an till dessa teman i vårt resultat (Kvale & Brinkmann, 2014).

Vi var tre personer som genomförde intervjuerna. För att pröva ut intervjuguiden genomfördes en pilotintervju där alla författarna medverkade. Efter pilotintervjun gjordes en analys och genomgång av frågorna. Några små ändringar genomfördes i intervjuguiden men helheten upplevde vi fungerade. Jakobsson och Skansholm (2019) beskriver att en pilotintervju bör genomföras för att undersöka huruvida intervjuguidens frågor fungerar samt eventuellt behöver ses över. Efter pilotintervjun genomfördes tre intervjuer var vilket gav ett intervjuunderlag av sammanlagt nio respondenter. Av praktiska skäl genomfördes ungefär hälften av intervjuerna digitalt, övriga genomfördes på respondenternas skolor. Den genomsnittliga intervjutiden låg mellan 30 och 40 minuter. Under intervjuerna lades stor vikt vid att intervjupersonerna kände sig bekväma och att intervjun kunde genomföras ostört. Något som Kvale och Brinkmann (2014) påpekar som en viktig del av intervjun.

Intervjuerna spelades in med deltagarnas samtycke samt kompletterades med anteckningar, för att bevara icke-verbal kommunikation och andra viktiga observationer, vilket Bryman (2018) anser vara en fördel. Även Jacobsson och Skansholm (2019) anser att spela in en intervju ger möjlighet till fokus på samtalet och därför gör det lättare att analysera svaren i efterhand. Intervjuerna inleddes med att informera om syftet med studien samt några inledande frågor kring respondentens bakgrund och erfarenheter kring sitt yrke, utbildning samt problematisk frånvaro. Så som Kvale och Brinkmann (2014) rekommenderar att göra, det vill säga att inleda med en kort summering av syfte för att på så vis skapa en trygg atmosfär.

Vidare följde vi ordningen på frågorna i intervjuguiden. Vid vissa tillfällen fick vi stanna upp, förklara och vidareutveckla frågorna. Följdfrågor som, berätta mer, utveckla hur tänker du nu? ger fördjupade och detaljerade svar som Bryman (2018) poängterar vikten av samt att det är

viktigt att se intervjupersonernas uppfattningar. Detta var något som vi ville uppnå i intervjuerna genom att undvika ledande frågor.

6.3 Urval och kontakt med intervjupersonerna

Urvalet i studien utgjordes av legitimerade grundskollärare som arbetar på mellanstadiet med erfarenhet av elever i problematisk skolfrånvaro. Detta för att kunna besvara intentionen med studien. Bryman (2018) betonar vikten av att välja respondenter som har den bakgrund som behövs för att kunna besvara frågeställningarna. Mellanstadiet valdes eftersom de första tecknen på problematisk skolfrånvaro då kan visa sig. Vi kunde även se i genomläsningar av tidigare forskning att de flesta av studierna kring detta område var genomförda i högre årskurser. Vårt urval är målstyrt eftersom urvalet består av mellanstadielärare med erfarenhet av vårt fenomen (Jakobsson & Skansholm, 2019).

Vi kontaktade skolor i sju olika kommuner i Västra Götaland genom att vi mejlade rektorer. Vid några tillfällen användes personliga kontakter. Rektorerna vidarebefordrade sedan förfrågan till verksamma mellanstadielärare. I förfrågningsunderlaget bifogades ett missivbrev (bilaga 2) med studiens syfte, frågeställning samt information om att all data pseudoanonymiserades. Här bifogades även information om hantering av personuppgifter enligt GDPR (bilaga 3). Respondenterna uppmanades att kontakta oss via mejl för att lämna in en intresseanmälan om deltagande. Efter denna process tog vi kontakt med respondenterna och bokade tid och plats för intervjun. Slutligen fick vi svar från sju olika skolor.

Intervjuerna genomfördes på plats eller digitalt samt spelades in efter respondenternas godkännande. Respondenternas skolor var belägna i varierande socioekonomiska områden. Det fanns en viss variation kring antalet elever som gick på respektive enhet. Genom att vi genomförde sammanlagt nio intervjuer, fanns det tillräckligt med material för att genomföra en analys, utifrån den tidsram som studien har. Enligt Kvale och Brinkmann (2014) finns det i studier en mättnadspunkt där fler intervjuer inte tillför någon ny eller lite information. Vidare beskrivs att genom att använda ett för stort urval kan analysen vara svår att genomföra samt svårt att nå tillräckliga slutsatser. Troligtvis hade fler respondenter tillfört studien ytterligare resultat och ny kunskap. Inom tidsramen för denna studie bedömdes att nio intervjuer tillförde tillräckligt med kunskap.

6.4 Bearbetning och analys

Efter avslutade intervjuer transkriberades de inspelade intervjuerna för att på så vis starta vår analys. Vi läste igenom alla intervjuer som genomförts, för att skapa en överblick av materialet. Kvale och Brinkmann (2014) beskriver att genom att läsa de nedskrivna intervjuerna blir analysen en fortsättning på det samtal som påbörjades under intervjun. Därefter kodades datan, då vi letade efter mönster och möjliga förklaringar till de mönster som framträdde. Detta genomfördes genom att urskilja meningsfulla stycken i vår text som vi sedan kategoriserade utifrån våra frågeställningar. Arbetet underlättades av att intervjufrågorna var utformade utifrån studiens problemformulering och frågeställningar. Målet var att finna likheter och variationer kring det fenomen som undersöktes.

Studiens analys har genomförts med utgångspunkt i vår problemformulering (Kvale & Brinkmann, 2014). Vår tolkningsprocess har drag av hermeneutik. Enligt Kvale och Brinkmann

(2014) består en hermeneutisk tolkningsprocess av fem steg. Analysen börjar med en genomläsning av intervjumaterialet för att på så vis skapa en helhetsbild. Sedan sammanställs intervjupersonernas svar till kortare formuleringar som kallas meningsenheter. Tredje steget är en tematisering av materialet utifrån vår tolkning av intervjupersonernas svar. Fjärde steget ställer forskaren frågor till materialet utifrån den problemformulering som ligger till grund. Till sist sammanställs materialet i en deskriptiv utsaga (Kvale & Brinkmann, 2014). Under vår analys genomfördes inte dessa steg i tur och ordning, utan det skedde ett flöde fram och tillbaka mellan de olika momenten. Resultatet av analysen kopplades sedan till studiens teoretiska utgångspunkter, Bronfenbrenners utvecklingsekologi samt de specialpedagogiska perspektiv som beskrivits under rubriken teoretiska utgångspunkter ovan.

6.5 Validitet, reliabilitet och generalisering

Validitet handlar om att studien undersöker det som finns beskrivet i studiens syfte samt frågeställningar och det ger studien en giltighet (Kvale & Brinkmann, 2014). Validitet i en kvalitativ undersökning ska enligt Jacobsson och Skansholm (2019) säkerställas under hela undersökningsprocessen. För att förstärka studiens validitet ska läsaren kunna följa och förstå processen under tiden de läser arbetet samt vilka val som gjorts i de olika delarna i uppsatsen. Vi har varit noga i vår operationalisering av syftet samt frågeställningar till våra intervjufrågor, för att på så vis kunna stärka validiteten.

Även Klingberg och Hallberg (2021) menar att frågor kring validitet handlar om hur studiens slutsatser är rättvisande och har ett pålitligt innehåll. När studiens intervjuguide var utformad utifrån syfte och frågeställningar genomförde vi en pilotintervju, vilket bidrar till att stärka studiens validitet. Genom att en pilotintervju genomfördes före de riktiga intervjuerna synliggjordes om svarsmönstret inföll i förväntad riktning (Kvale & Brinkmann, 2014).

Reliabilitet menar Kvale och Brinkmann (2014) handlar om hur stabila och pålitliga resultaten är, det vill säga om samma undersökning skulle ge liknande resultat vid upprepade tillfällen. För att stärka reliabiliteten valde vi att spela in intervjuerna och sedan transkribera dem ordagrant. Eftersom vi valde att transkribera intervjuerna kunde vi gå tillbaka till datan vid flera tillfällen samt läsa varandras intervjuer. Eftersom vi var tre personer som genomförde analysen kunde vi diskutera och jämföra våra tolkningar. Detta arbetssätt ökar reliabiliteten, eftersom analysen inte bygger på en enskild persons synsätt, utan formas genom gemensamma samtal och utifrån olika perspektiv på materialet (Bryman, 2018).

I presentationen av resultatet underbyggs vår analys med citat från våra intervjuer för att stärka reliabiliteten, likaså var vår intervjuguide noga utarbetad och utgick även från tidigare forskning. Kvale och Brinkmann (2014) beskriver att det är viktigt att ta hänsyn till validitet och reliabilitet under hela studiens gång.

Vår kvalitativa studie avser inte att producera kunskap som är representativ för till exempel samtliga mellanstadielärare när det gäller deras uppfattningar om problematisk skolfrånvaro. I stället har vår strävan varit att studien ska kunna bidra med möjlighet till analytisk generalisering. Detta beskriver Kvale och Brinkmann (2014) som att resultatet kan överföras till liknande verksamhet som i denna studie är andra mellanstadieskolor.

I studien strävar vi efter att vara transparenta, för att på så vis ge andra skolor möjligheten att avgöra om det är möjligt att föra över resultaten till deras verksamhet. För att förstärka detta kopplar vi vårt resultat till Ahlberg (2015) specialpedagogiska perspektiv samt Bronfenbrenners utvecklingsekologi (1979).

6.6 Etiska aspekter

Jacobsson och Skansholm (2019) beskriver att i arbetet med en studie måste hänsyn tas till olika etiska aspekter när det handlar om människor. När vi sökte respondenter inför vår studie skickade vi ut ett missivbrev (bilaga 2) med information kring hur vi hanterar de etiska aspekterna kring studien. I detta utskick finns information om hur vi behandlar respondenternas personuppgifter i förhållande till GDPR (bilaga 3). Vetenskapsrådet (2024) beskriver att alla som bedriver forskning behöver förhålla sig till forskningens kodex som enligt Vetenskapsrådet består av fyra delar. Tillförlitligheten där studiens kvalitet bör säkerställas är den första av de fyra.

Vidare menar Vetenskapsrådet att i studien är ärlighet av stor vikt. Studien ska granskas och studeras på ett öppet och objektivt sätt. Forskaren ska även visa respekt mot deltagarna i studien samt mot den miljö som studien utspelar sig i. Under studiens gång ska forskaren ta ansvar för sin studie, dess resultat och de som medverkar (Vetenskapsrådet, 2024). Även Bryman (2018) beskriver fyra aspekter som är viktiga att ta hänsyn till: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. Enligt Bryman handlar informationskravet om att man som undersökare informerar respondenterna om syftet med studien. Det är även av stor vikt att informera om att det är ett frivilligt deltagande samt tillåtet att avsluta sitt deltagande om man vill. Samtyckeskravet innebär att respondenterna ska få den information som de behöver för att välja om de vill delta i studien eller inte. Med konfidentialitetskravet menas att datan pseudoanonymiseras och behandlas så att det inte går att avgöra vilka respondenterna är.

Personuppgifter som handlar om respondenterna ska behandlas med försiktighet och respekt. I vår studie var detta krav viktigt då vi behövde säkerställa att våra respondenters identitet skyddades samt att det inte skulle gå att utläsa vilken skola studien syftade till. Med nyttjandekravet menas att respondenterna har informerats om att deras svar endast kommer att användas till att besvara syftet med studien. De har även informerats om att det insamlade materialet raderas efter att studien examinerats och blivit bedömt som godkänt. Detta krav var också viktigt för oss att förhålla oss till i vår studie.

7 Resultat

I detta avsnitt presenteras resultat och analys av intervjuerna med mellanstadielärare utifrån tre delar. Första delen avhandlar lärarnas uppfattning om problematisk skolfrånvaro och dess orsaker. Andra delen avhandlar lärares uppfattningar av framgångsrika arbetssätt och metoder för att främja närvaro. Tredje delen avhandlar vilket stöd som lärare efterfrågar av specialpedagoger och skolan som organisation kring arbetet med elever i problematisk skolfrånvaro. En analys följer i slutet av varje tema.

7.1 Lärares uppfattningar om uttryck för problematisk skolfrånvaro

De intervjuade lärarna reflekterade över när de uppfattade elevers frånvaro som problematisk. Vi identifierar tre kategorier av uppfattningar gällande vad som kännetecknar problematisk skolfrånvaro: *omfattande frånvaro, frånvaro från undervisning* och *mindre omfattande frånvaro* som påverkar skolgången negativt.

Den första kategorin, *omfattande frånvaro,* är då de intervjuade lärarna uppfattade elevers frånvaro som problematisk när den procentuellt var hög och överstigit gränsen utifrån skolans riktlinjer. Lärare uttryckte även att en omfattande frånvaro är när det inte finns någon direkt anledning till frånvaron.

> Det blir problematiskt när man inte hittar något att ta på, utan att eleven bara blir hemma, att de egentligen inte har några sjuksymptom (Lärare I).

Den andra kategorin, *frånvaro från undervisning,* beskriver hur de intervjuade lärarna uppfattade att problematisk frånvaro var när elever av någon anledning inte kan ta till sig undervisningen. Detta kunde uttryckas av lärarna på följande sätt:

> Jag tycker att det är problematiskt när man inte tar till sig undervisning alltså. Man kan även vara här, men det kan ändå bli problematiskt då man kan ha en elev som är här men som går på toaletten hela tiden, som inte tar till sig undervisningen (Lärare H).

Den tredje kategorin, *mindre omfattande frånvaro,* är då de intervjuade lärarna beskrev att problematisk skolfrånvaro var när det kunde synliggöras ett mönster kring elevers frånvaro och att elever av någon anledning hade utmaningar med att komma till skolan. Detta kunde uttryckas av lärarna på följande sätt:

> Det är problematiskt att se mönster i en frånvaro som inte är så hög, även om den procentuella frånvaron egentligen inte är så hög (Lärare B).

7.1.1 Sammanfattande analys

Analysen av lärarnas redogörelser visar tre återkommande uppfattningar om problematisk skolfrånvaro: *omfattande frånvaro, frånvaro från undervisning* och *mindre omfattande frånvaro med negativ påverkan.*

För att förstå lärarnas beskrivningar har vi använt Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell (1979). Problematiska uttryck för frånvaro kan kopplas till mikrosystemet, där skolmiljön påverkar elevens närvaro, till exempel när eleven är närvarande men ändå inte tillgodogör sig

undervisningen. När lärarna hänvisar till bristande stöd eller påverkan från hemmet aktiveras mesosystemet, där samspelet mellan skola och vårdnadshavare blir avgörande. Kronosystemet blir relevant i beskrivningar av långvariga eller återkommande mönster i frånvaron (Bronfenbrenner, 1986b). Resonemangen kan förklaras genom det specialpedagogiska perspektivet individperspektivet, då lärare framhåller att en del elever stannar hemma utan någon egentlig anledning eller med stöd av vårdnadshavare (Ahlberg, 2015).

7.2 Orsaker till problematisk skolfrånvaro

Bland intervjupersonerna framkom i huvudsak fyra olika teman av uppfattningar om vad som ligger bakom, det vill säga *orsaker till* problematisk skolfrånvaro: *upplevd otrygghet i skolan, hemförhållanden, psykisk ohälsa* och *skolan som organisation.*

7.2.1 Upplevd otrygghet i skolan

I första temat upplevd otrygghet i skolan har vi identifierat tre betydande aspekter: o*trygghet, meningsfullhet* och *sammanhang.*

Den första aspekten, *otrygghet* i skolan, är när eleverna av någon anledning inte känner sig trygga i skolan. Det uppfattades även av lärarna att otrygghet hos elever uppstår när de inte känner sig sedda eller lyssnade på. Detta kunde uttryckas av lärare på följande sätt:

> Jag tror att det handlar om trygghet och anknytning, att känna att man är trygg i skolan, alltså att man har någon man kan lita på. Har man inte trygghetskänslan så känner man sig kanske inte lyssnad på eller sedd (Lärare H).

> Men så fort det egentligen är för att de inte trivs i skolan, att det är någonting som gör att det inte känns som en trygg plats att vara på och så är ju frånvaron problematisk tycker jag (Lärare F).

Den andra aspekten, *meningsfullhet,* uppfattade de intervjuade lärarna som en viktig faktor för att elever ska känna motivation att komma till skolan, vilket i sin tur kan öka deras närvaro. Lärarna betonade att meningsfullhet i skolan ofta uppstår genom goda och förtroendefulla relationer mellan elever och lärare. Relationen till läraren kan enligt de intervjuade lärarna vara en avgörande faktor för om en elev kommer till skolan eller inte. En av lärarna uttryckte detta på följande sätt:

> Om man känner att det finns goda relationer, att man känner trygghet i gruppen. Ja, det är väl det viktigaste, tänker jag (Lärare A).

> Det handlar ju om att skapa goda relationer, alltså positiva relationer (Lärare B).

Den tredje aspekten, *sammanhang*, beskrev de intervjuade lärarna som en möjlig orsak till frånvaro. Enligt lärare handlar det om att elever saknar en känsla av sammanhang både i skolan och i undervisningen. Lärarna uppfattar att detta påverkar de elever som hamnar i ett utanförskap och känner sig exkluderade. Lärare beskrev detta enligt följande:

> Är man inte trygg så kommer man aldrig till undervisning. Det är viktigt att skolan jobbar med relationen och strukturen och visar att man har kontakt med föräldrarna. Jag tror också det är viktigt att visa eleverna att vi vuxna runt om håller ihop (Lärare I).

> Det handlar om trygghet och anknytning, alltså känna att man är trygg här. Man kanske inte känner sig lyssnad på eller kanske inte sedd. Vi behöver bli bättre på att se de här eleverna tidigt (Lärare H).

> Jag tänker att det har mycket med hur man trivs i skolan och om hur man har det, om man känner ett sammanhang (Lärare B).

7.2.2 Hemförhållanden och vårdnadshavarens roll

Det andra temat av orsaker till problematisk skolfrånvaro relaterar lärare till elevers hemförhållande där vårdnadshavares roll lyfts fram som betydande. Flera lärare uttrycker att elever kan stanna hemma från skolan utan orsak eller att vårdnadshavare av någon anledning inte får iväg sitt barn till skolan.

> Det finns hemförhållanden som kan göra och bidra till att eleven inte kommer hit eller att det finns problematik i hemmet (Lärare B).

> Det finns faktiskt de elever som inte kommer till skolan i slutet av månaden. Då eleven inte har rätt till skolskjuts och avståndet är för långt för att gå och vårdnadshavare inte har pengar kvar för att kunna tanka bilen. Då kan de inte köra sina barn till skolan (Lärare G).

Lärare uppfattade att vårdnadshavarens roll kan bidra till elevernas frånvaro genom att de tillåter eleverna att stanna hemma från skolan:

> Föräldrar som håller sina barn hemma. Mer och mer vanligt kanske blir att barnen bestämmer mycket hemma och att de själva ligger på att de inte vill gå till skolan och så vågar man som förälder inte säga emot. Elever är hemma fast det kanske egentligen inte finns orsak till det, de är inte sjuka och skulle inte behöva vara hemma, men föräldrar kanske inte orkar ta striden (Lärare A).

7.2.3 Psykisk ohälsa

Det tredje temat psykisk ohälsa som en orsak till problematisk skolfrånvaro uppfattades av lärare som att det handlar om elever som av olika anledningar får ångest av att ta sig till skolan, elever som har någon diagnos eller där elevens behov inte möts i skolan. Lärare uppfattar även att det handlar om elever som av andra orsaker inte vill lämna sina föräldrar. Psykisk ohälsa beskrivs av lärare som att det är elevernas välmående som påverkar frånvaron samt det psykiska måendet och neuropsykiatriska diagnoser. Detta kunde uttryckas av lärare på följande sätt:

> För mig är det ju de här eleverna som på ett eller annat sätt har ångest för att komma till skolan. Det har hänt någonting, antingen att de har diagnoser som gör att de har ångest ändå eller att de har upplevt någonting som de tycker är jobbigt i skolan, som får dem att stanna hemma (Lärare G).

> För de elever jag har är det faktiskt det psykiska måendet som är grunden. Alla de eleverna har fått diagnoser allt eftersom, ADHD, autism eller kombinationer däremellan som gör att de inte kommer till skolan (Lärare G).

Lärares uppfattningar var att elever som lever i en hemmiljö där våld, missbruk, psykisk ohälsa hos vårdnadshavare förekommer, har lättare för att hamna i problematisk skolfrånvaro.

> Det är föräldrar som inte mår bra om det är liksom våld i hemmet eller andra grejer som kan finnas och som gör att ett barn känner att man behöver vara hemma för sin mammas eller pappas skull (Lärare E).

> Jag tror alltså att det vara en otrygghet hemma som kan bidra till problematisk frånvaro, att man inte är trygg, förankrad, stabil eller om man har en sviktande självkänsla kanske (Lärare I).

7.2.4 Skolan som organisation

Det fjärde temat som identifieras i de intervjuade lärarnas svar är att problematisk skolfrånvaro kan härledas till skolan som organisation. Lärare menar att en elev som är borta mycket kan förlora kunskap och hamna efter i skolan och att det blir ett misslyckande för skolan som organisation men även för eleven som kanske redan har utmaningar i skolan.

> Jag tror absolut att skolan kan spela jätteviktig roll. Min personliga åsikt är att man fortfarande ska försöka arbeta som man gör i lågstadiet, att det är en lärare i så många ämnen som möjligt för att trygga upp för en elev. Det kan ju vara dåligt för de eleverna som inte kommer överens med sin klasslärare, men oftast ger det en trygghet (Lärare B).

Lärare lyfter fram att en orsak till problematisk skolfrånvaro kan vara de elever som inte får det stöd eller anpassningar som de har behov av. Detta uttrycks av lärare på följande sätt:

> Det som kan bidra till problematisk frånvaro är också om skolan inte möter eller anpassar enligt de behov eleven har, om behoven går utanför normen (Lärare I).

> Att skolan inte stöttar eller inte ser behovet hos eleven (Lärare G).

7.2.5 Sammanfattande analys

Under temat orsaker till problematisk skolfrånvaro fann vi fyra kategorier i lärarnas utsagor: *upplevd otrygghet i skolan, hemförhållanden, psykisk ohälsa* och *skolan som organisation.* Lärarna beskriver här att orsaker kan kopplas till trivsel i skolan, eleverna behöver känna trygghet och bli sedda, lyssnade på samt inkluderade. Vidare uppfattar lärarna att anledningar kan vara psykisk ohälsa eller en neuropsykiatrisk diagnos inom familjen eller hos eleven själv. Även avsaknad av anpassningar gjorda kring eleven angav lärarna som en orsak.

Lärarnas uppfattningar av orsaker kan förstås utifrån faktorer på olika systemnivåer (Bronfenbrenner, 1979). Mikrosystemnivån som handlar om de olika relationerna i skolan och hemmet. Lärare i studien beskriver att elevernas frånvaro kan orsakas av att en känsla av sammanhang, trivsel och att goda relationer saknas, vilket bidrar till en känsla av alienation (Bronfenbrenner, 1986a). Inom mesosystemnivån belyser Bronfenbrenner (1979) hur frånvaron kan påverkas av skolan och hemmets samarbete.

På exosystemnivå nämns förutsättningar som skolan har att möta elevers behov eller vårdnadshavares arbetssituation som exempel. Bronfenbrenners (1979) teori påvisar hur olika faktorer i hemmet, skolan och samhället påverkar varandra och kan skapa en komplicerad situation där elevers skolfrånvaro beror på flera olika orsaker som samverkar.

I lärarnas svar framgår att flera lärare resonerar ur ett relationellt perspektiv (Ahlberg, 2015). De ser sin roll som trygghetsskapande och att de bör möta elevers behov av anpassningar i skolmiljön. Lärarna knyter även an till ett individperspektiv genom att framhålla att en underliggande diagnos kan vara orsaken till frånvaron. Vidare kan lärarnas uppfattningar kopplas till ett organisations- och systemperspektiv där de faktorer som lärare och elever inte kan påverka spelar in, såsom hur skolans ekonomi och resursfördelning ser ut samt hur läroplanen är utformad (Ahlberg, 2015).

7.3 Arbetssätt och metoder

Vid intervjuerna efterfrågades lärares uppfattningar om framgångsrika arbetssätt och metoder i att vända elevers problematiska skolfrånvaro till ökad närvaro. Intervjuerna ger insikt i hur lärare ser på sin roll och hur de kan arbeta för att förebygga problematisk skolfrånvaro. Lärare ser främjande och förebyggande arbetssätt som centrala för att öka närvaron i skolan. Under intervjuerna framträder i huvudsak tre kategorier av förebyggande och främjande arbete för att öka närvaro hos elever: *förtroendefulla relationer, stöd och anpassningar i undervisningen* och *samverkan med hemmet.*

7.3.1 Relationer

Lärare beskrev att förtroendefulla relationer till sina elever är en förutsättning för att främja närvaro, vilket kräver ett kontinuerligt arbete och engagemang. Enligt lärare handlar det om att bygga ett förtroende till sina elever och visa att man bryr sig om dem som individer. Lärare betonade vikten av att skapa band och förtroende till varje elev och att det handlar om att vara nära eleverna både fysiskt och emotionellt samt att visa ett intresse för elevernas liv utanför skolan. Lärare menade att små handlingar kan göra stor skillnad för eleverna. Lärare uttryckte detta på följande sätt:

> Jag tycker att relationen är viktig. Det är väldigt viktigt att skapa band och att skapa förtroende till varje individ. Jag försöker att vara nära dels nära fysiskt om eleven tillåter, lägga armen på, tillåta om de vill kramas. Att man visar att man finns där och är nära på det viset att man frågar hur de hade det i helgen eller vad de ska göra i helgen och visa att man är intresserad av just dig som elev, det tycker jag är viktigt (Lärare I).

> Jag tror att det viktigaste är att skapa goda relationer med alla elever så att de känner att de kan lita på mig, att de känner att jag finns (Lärare C).

Intervjuade lärare beskrev vikten av att skapa trygghet i skolan som avgörande för att främja elevernas välmående och motivation till att delta i undervisningen. Flera av lärarna betonade vikten av trygghet. Att visa eleverna att man finns där för dem uppfattade lärare som avgörande för att de ska känna sig trygga i skolans miljö. Lärare lyfter även vikten av att vara en pålitlig vuxen och att man är någon som eleverna kan lita på för att bygga elevernas förtroende. Detta kunde uttryckas på följande sätt:

> Jag tror att det viktigaste är att ge dem en trygghet genom att försöka se dem så ofta som möjligt. Att uppmärksamma eleverna, att man ska säga hej till dem på morgonen och visa att jag finns här för dig. För att vara lärare är ju inte bara att undervisa (Lärare A).

> Jag tänker att det är att vara stabil och att vara någon man kan lita på. Man säger ofta att man ska ha roligt i skolan, att det är då eleverna kommer hit. Det är inte det som det handlar om, tänker jag. De behöver ha rutiner, trygghet, bli sedda, förstådda och bli lyssnade på (Lärare H).

7.3.2 Stöd och anpassningar

Intervjuade lärarna beskrev vikten av att ge eleverna det stöd som de har behov av och att göra anpassningar för att möta elevernas individuella behov. Lärare beskriver att lektionerna ska vara lustfyllda och varierade och uppgifterna anpassade utifrån elevernas behov, vilket innebär att använda sig av olika metoder och material som till exempel spel och digitala verktyg för att göra undervisningen mer motiverande för att väcka elevernas engagemang. Lärare lyfter arbetssätt som att erbjuda möjligheter till pauser eller andra aktiviteter vid behov som förebyggande. Detta kunde uttryckas på följande sätt:

> Jag som lärare tänker att det ändå att det ska vara ganska kul på lektionen ändå, att man försöker göra det varierat och att man ser alla. Att visa att alla räknas och försöka anpassa uppgifter så att det inte ska kännas för svårt (Lärare F).

> Man behöver ju anpassa undervisningen och får inte vara så strikt i att nu har vi till exempel matematik och då är det bara det som gäller. Vi kanske spelar Fia med knuff om det är vad de tycker är roligt, då gör vi det för då kommer de att komma imorgon också. Då kanske vi kan jobba med multiplikation i stället, men att man anpassar mycket. Jag tror på mycket konkret material och korta pass. Digitalt brukar också passa eller se på filmer från mediapoolen. Mycket sådana saker, att man anpassar efter gruppen och eleven (Lärare G).

7.3.3 Samverkan med hemmet

Lärare uppfattar en god samverkan med hemmet som avgörande för att stödja elevernas skolgång och för att förebygga problematisk skolfrånvaro. Lärare underströk vikten av att involvera vårdnadshavarna i närvaroarbetet. Det är även viktigt att skapa goda relationer med vårdnadshavarna vilket kan bidra till att skapa trygga och stödjande miljöer för eleverna både i skolan och i hemmet. Lärare påpekade även att god kommunikation och att skapa förtroende hos vårdnadshavare kan förebygga problematisk skolfrånvaro. Det är även av stor vikt att agera tidigt om man märker att det är något som inte står rätt till hos eleven. Detta kunde uttrycka sig på följande sätt:

> Jag hade daglig kontakt med eleven och med föräldrarna. Jag var där, åkte dit och spelade spel. Jag erbjöd mig att åka och hämta eleven bara en kort stund när de andra hade slutat, alltså efter skoltid, för att eleven ens skulle komma till skolan och vara i miljön då det blev för otäckt att komma hit. Det var för otryggt i skolan och det var så väldigt mycket ångest som hade bildats där. Till slut så kunde eleven inte ens komma hit. Så de första tre veckorna var jag ju hemma hos eleven varje dag efter jobbet (Lärare H).

> Jag tror på det här med att vi har samråd var tredje vecka med föräldrar, rektor och undervisande lärare. På så sätt får man barnet att komma oftare till skolan i alla fall. Jag vet inte om det är för att det sätter tryck på föräldrarna, jag vet inte. Men då får man ju också ha en dialog om hur man ska kunna locka just det här barnet till skolan (Lärare G).

7.3.4 Sammanfattande analys

Under temat arbetssätt och metoder fann vi tre olika kategorier i intervjuerna: *relationer, stöd och anpassningar* och *samverkan med hemmet.* De intervjuade lärarna i studien beskriver vikten av förtroendefulla relationer till sina elever för att skapa en trygg och stödjande miljö som främjar närvaro.

Vidare beskriver lärarna att genom en god samverkan med vårdnadshavare, kan problematisk skolfrånvaro förebyggas. Lärarnas resonemang kan kopplas till det relationella perspektivet som ser förklaringar till en elevs svårighet i situationer som en elev möter under en skoldag samt samspelet eleven har med läraren och andra elever (Ahlberg, 2015). Lärare i vår studie

menade att genom att arbeta med relationerna mellan lärare-elev samt lärare-vårdnadshavare skapas en trygg miljö i skolan, vilket kan öka elevers närvaro. I ett större perspektiv kan lärarnas resonemang kring samspelet med vårdnadshavare ses utifrån ett mesosystem det vill säga hur skolan samarbetar med vårdnadshavarna. Detta ger eleven en bild av hur ett samspel kan se ut både positivt och negativt (Bronfenbrenner, 1979).

Lärares beskrivningar kan även relateras till exosystemet som handlar om situationer som en elev inte kan påverka, såsom skolans organisation eller vårdnadshavares situation kring arbete eller boende. När eleven befinner sig i situationer som de inte själva kan påverka är det viktigt att det finns en god kommunikation och ett uppbyggt förtroende (Bronfenbrenner, 1979). Resonemanget kan även ses ur ett organisations- och systemperspektiv som uppmärksammar hur skolan har organiserat sin verksamhet, att en elevs närvaro kan främjas genom stöd och anpassningar. Lärarna söker då orsaker till frånvaron i sin egen verksamhet och försöker hitta metoder som ska stödja och hjälpa (Ahlberg, 2015).

7.4 Stöd och samverkan

Lärare framhöll betydelsen av stöd och samverkan kring problematisk skolfrånvaro.

7.4.1 Stöd i verksamheten

Lärares svar under intervjuerna behandlade såväl vilket stöd de har i nuläget som det stöd som lärarna efterfrågar. Vissa lärare uppfattade att det fanns tillräckligt stöd att tillgå, medan andra ansåg att stödet var bristfälligt eller otillräckligt.

Gällande hur stödet ser ut i nuläget så beskrev lärare att stödet är tillgängligt. Det lyfts fram exempel på tydliga processer och en klar fördelning av ansvarsroller. Lärare berättade att det inom arbetslagen fördes regelbundna diskussioner om elever, där man även utgår från frånvarorapporter för att samtala om mönster och möjliga orsaker till elevernas frånvaro. Det beskrevs att det finns en välfungerande elevhälsa som man kan vända sig till vid behov. En lärare sa:

> Vi kollegor har ju varandra men vi har ju också ett fantastiskt EHT-team. Det har aldrig varit några problem när jag vill ha ett möte om någon elev som har hög frånvaro (Lärare H).

Då lärare uppfattade stödet i nuläget som otillräckligt, efterfrågade de mer stöd i form av konkret delaktighet från elevhälsan och specialpedagoger. Flera lärare uttryckte att mycket av ansvaret i arbetet med elever med problematisk skolfrånvaro eller annat behov av stöd hamnar ofta på dem själva. En lärare beskrev hur elevhälsan visserligen fanns tillgänglig, men ofta upplevdes som frånkopplad från det dagliga arbetet:

> Vi har ju en elevhälsa, men ytterst blir det ändå jag. På något sätt är det jag som ändå blir ansvarig i det (Lärare F).

Det framkom också att specialpedagogernas arbete ofta uppfattades som administrativt snarare än praktiskt stödjande. När det gäller arbetet med elever som har hög frånvaro var det enligt lärare sällan specialpedagogen som kopplas in utan mer vanligt förekommande var att kuratorn eller i vissa fall skolsköterskan som involverades. En lärare beskrev:

> Det som kan vara svårt ibland med specialpedagoger, eller i alla fall hos oss, är att vår specialpedagog inte känner mina elever och inte har någon relation med dem (Lärare C).

7.4.2 Samverkan

Gällande *samverkan* inom skolan beskrev lärare såväl befintlig samverkan som önskvärd samverkan. Befintlig samverkan uppfattade flera av de intervjuade lärarna som otillräckliga och flera uttrycker en önskan om ett närmare och mer kontinuerligt samarbete mellan lärare och specialpedagoger. Samtidigt nämnde några positiva exempel där specialpedagogen varit en aktiv del av vardagsarbetet, närvarande i klassrummen och nära både elever och personal:

> Då var specialpedagogen tre gånger i veckan hos oss. Hon var ju ute i våra klasser hela tiden, så det var ju liksom inte så att hon satt på ett kontor och gömdes. Hon pratade alltid med alla barn, åt med barnen, åt med oss. Alltså, hon var som en kollega som alla andra lärare (Lärare G).

Önskvärd samverkan uttryckte lärare som något som bör vara en självklar och planerad del av skolans organisation. De efterfrågade strukturerade och regelbundna möten mellan arbetslag och specialpedagoger, där det finns utrymme att diskutera elevers behov, dela erfarenheter och gemensamt hitta lösningar. Lärare lyfte en önskan om ett forum där idéer kan bollas och där samarbetet mellan olika professioner kan ske naturligt. Det beskrevs av en av de intervjuade lärarna enligt följande:

> Jag skulle önska ett möte där specialpedagogen deltar på arbetslagstiden. Där man i naturliga samtal diskuterar frånvaro, oavsett om det är väldigt mycket eller väldigt lite. Att man har en tät kontakt i arbetslaget och med specialpedagog (Lärare B).

Flera lärare beskrev att de kände sig ensamma i sitt arbete och att de saknade ett naturligt samarbete kring klassrumssituationer och rutiner. En lärare beskrev behovet av att ha någon att vända sig till:

> Man behöver ju ha någon att bolla med, ibland kör man bara helt fast. Även om man försöker att tänka utanför boxen, dunkar huvudet i väggen så går det inte, då behöver man bolla med någon (Lärare H).

7.4.3 Sammanfattande analys

Under stöd och samverkan har vi identifierat två teman: *lärarnas uppfattningar om stöd samt samverkan.* De intervjuade lärarna upplevde att stödet varierar beroende på skolans organisation, ledarskap och samarbetskultur. Lärarna som fann stödet tillräckligt beskrev tydliga processer, samverkan och samarbete med elevhälsan. Å andra sidan beskrev de som saknade stöd en känsla av ensamhet, bristande samverkan med elevhälsan och otydligt ledarskap. Detta tyder på att en välfungerande organisation och tydlig ansvarsfördelning är avgörande för att lärare ska känna sig stöttade i sin yrkesroll.

Lärarnas beskrivningar kan kopplas till exosystemet där faktorer kring organisation och resursfördelning påverkar hur arbetet fortlöper. De politiska beslut som fattas kring hur skolan ska organiseras och finansieras samt hur dessa beslut tas påverkar hur skolan kan och bör organisera sig vilket kopplas till makrosystemet (Bronfenbrenner, 1979). Här syns en tydlighet kring att de lärare som arbetar nära sin elevhälsa upplever en trygghet i sitt dagliga arbete.

De lärare som beskrev en känsla av att stå ensamma i arbetet hade en annan organisation kring arbetet med elevhälsan. Lärarnas beskrivningar kan spåras till organisation- och systemperspektivet, det vill säga hur en struktur kan påverka det dagliga arbetet samt hur en organisation

och samarbete kring dessa olika strukturer påverkar eleverna indirekt. Vid ett fungerande samspel skapas en trygghet för läraren som återspeglas till eleven. När samspelet inte fungerar kan detta påverka eleven indirekt (Ahlberg, 2015).

Lärarnas resonemang kring önskad samverkan och stöd visar att de vill se ett ökat samarbete med specialpedagoger och ser det som en viktig del av den pedagogiska verksamheten. Lärare berättade om en upplevelse av att stå ensamma i sitt arbete, vilket kan kopplas till begreppet alienation (Bronfenbrenners, 1986a). Lärare efterfrågade planerade möten för att diskutera elevers utveckling, pågående insatser och fortsatt arbete. På så vis kan en skolas organisation och utvecklingsarbete fungera positivt.

8 Diskussion

Studiens syfte är att undersöka mellanstadielärares uppfattningar om arbetssätt och metoder som används för att omvandla problematisk skolfrånvaro till ökad närvaro hos elever. I denna del diskuteras studiens resultat och analys kopplat till teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning. I metoddiskussionen diskuteras hur metoden påverkat resultaten i studien samt för och nackdelar. Som avslutning i denna del diskuteras vilka kunskapsbidrag studien bidrar med samt förslag på vidare forskning.

8.1 Resultatdiskussion

I vårt yrke möter vi elever som hamnar i problematisk skolfrånvaro av olika anledningar. Vår uppfattning är att lärare har utmaningar med att möta dessa elever för att kunna vända en problematisk skolfrånvaro till en ökad närvaro. Elever som hamnar i problematisk skolfrånvaro ökar vilket ses som ett samhällsproblem. Detta bekräftas i Skolverkets kartläggning av frånvaro i grundskolan som visar att var fjärde elev hade en frånvaro över 15% (Skolverket, 2020). Även lärarna i vår studie beskrev detta och analysen visar en önskan om ökad kunskap om tidiga tecken för att kunna identifiera problematisk skolfrånvaro tidigare, vilket enligt tidigare forskning ses som en grundförutsättning för att minska och förebygga frånvaro (Green Landell m.fl., 2015; Havik m.fl.,2014; Melin m.fl., 2022).

Studiens första frågeställning är: *Hur uppfattar mellanstadielärare fenomenet problematisk skolfrånvaro?* Vår analys visar att lärare ser frånvaron som problematisk när det inte finns någon tydlig orsak till elevens frånvaro och när eleven av någon anledning inte kan ta till sig undervisningen. Detta kan även kan kopplas till tidigare forskning där flera studier definierar problematisk skolfrånvaro genom att beskriva hur den påverkar elevernas kunskapsutveckling i förhållande till de lärandemål som finns i Lgr 2022 (Gren-Landell m.fl., 2015; Forsell, 2020). Vi kan dock se att lärarna i studien definierar problematisk skolfrånvaro på olika sätt. Att det inte finns en gemensam definition av begreppet kan dels leda till en förvirring bland lärarna och dels en osäkerhet kring när frånvaron räknas som problematisk. Skolverket (2025a) styrker detta och Attention (2020) efterfrågar en nationell handlingsplan. Skolverket (2024) framhåller även att det finns en bristande frånvaroregistrering då olika system används vilket försvårar en enhetlig bild av omfattningen av frånvaron. Vår uppfattning är att om alla skolor i Sverige hade samma system för frånvaroregistrering, en gemensam handlingsplan och en tydlig definition av vad som räknas som problematisk skolfrånvaro skulle arbetet kring dessa elever kunna tydliggöras vilket i sin tur skulle kunna bidra till tidigare insatser för att främja och förebygga problematisk skolfrånvaro.

Lärare uppfattade att orsaker till elevers frånvaro är elever som inte känner trygghet i skolan, meningsfullhet över att vara där och inte känner en känsla av sammanhang, vilket kopplas till Forsells studie (2020) där det framkommer att dessa faktorer är avgörande för elevens motivation och att en känsla av misslyckande och brist på trygghet kan vara en orsak till problematisk skolfrånvaro. Även Demir och Akman Karabeyoglu (2016) framhåller tryggheten som närvarofrämjande.

I analysen framkommer att lärare i vår studie upplevde att det är flera faktorer som samverkar när frånvaron upplevs som problematisk. Även Green Landell m.fl. (2015) beskriver samverkande faktorer som till exempel socialt utanförskap, svårigheter att nå kunskapskraven och psykisk ohälsa som orsaker. Författarna delar in skolfrånvaro i individuella, familje- och skolsociala faktorer och menar att dessa faktorer samverkar.

Vår analys visar att lärare anser att orsaker kan kopplas till trivsel i skolan, elevernas behov av trygghet och att bli sedda, lyssnade på samt inkluderade. Lärarna i studien uppfattade även att psykisk ohälsa eller en neuropsykiatrisk diagnos inom familjen eller hos eleven själv är framträdande orsaker till problematisk skolfrånvaro. Detta bekräftas i forskning av till exempel Forsell (2020) som beskriver att elever med neuropsykiatriska diagnoser har en ökad risk att hamna i problematisk skolfrånvaro, vilket inte handlar om diagnosen i sig utan om elevernas interaktion med lärmiljön. Eftersom elever med neuropsykiatriska diagnoser ofta både har utmaningar med att reglera sin impulskontroll och koncentrationssvårigheter kan det bidra till att dessa elever upplever ett större misslyckande i skolan (Forsell, 2020). Enligt organisationen Attention har skolor ofta inte tillräckliga kunskaper om NPF samt hur eleverna påverkas av sina diagnoser. Attention anser att med mer kunskap och förståelse kan problematisk skolfrånvaro motverkas.

Studiens andra frågeställning är: *Vilka arbetssätt och metoder uppfattar mellanstadielärare vara framgångsrika för att vända elevers problematiska skolfrånvaro till ökad skolnärvaro?* I vårt resultat framkommer att de arbetssätt och metoder som lärare upplevde som framgångsrika för att vända en problematisk skolfrånvaro till en ökad närvaro handlar om att bygga förtroendefulla relationer till sina elever, skapa en trygg och positiv lärmiljö, anpassa undervisningen utifrån elevens behov och förutsättningar samt skapa en god samverkan med hemmet. Detta upplevde lärarna ha en betydande roll i elevernas välmående och påverkar deras motivation att komma till skolan. Även Mascia m.fl. (2023) beskriver vikten av den sociala lärmiljön för att skapa välbefinnande och trygghet i skolan och menar vidare att goda relationer och ett positivt förhållningssätt skapar en god social lärmiljö, vilket ses som en skyddsfaktor för välbefinnande samtidigt som det även kan motverka kränkande behandling i skolan. På liknande sätt framhåller Lilja (2013) att elever som hamnat i problematisk skolfrånvaro har ett stort behov av bekräftelse och trygghet i skolan.

I vår analys synliggör lärarna även vikten av att undervisningen anpassas utifrån elevens behov och att en avsaknad av stöd och anpassningar kan leda till en ökad frånvaro. Detta överensstämmer med Green Landell m.fl. (2015) slutsatser om att förebyggande anpassningar utgör framgångsfaktorer. I vår analys framgår även lärarnas uppfattningar om att en god samverkan med hemmet möjliggör en trygg miljö både för vårdnadshavare och elever vilket ses som främjande arbetssätt för en ökad närvaro.

Studiens tredje frågeställning är: *Vilket stöd efterfrågar lärarna från specialpedagoger och skolan som organisation?* Lärarnas beskrivningar av samverkan med elevhälsan varierar beroende på skolans organisation, ledarskap och samarbetskultur. De lärare som uppfattade att stödet är tillräckligt lyfter fram vikten av tydliga processer, strukturerad samverkan, en nära samverkan med elevhälsan. Analysen visar att de lärare som saknar stöd i arbetet kring problematisk skolfrånvaro uppfattar ett otydligt ledarskap. Något som kan urskiljas är att en välfungerande organisation och en tydlig ansvarsfördelning är avgörande för att lärare ska känna stöd i sin yrkesroll. Analysen visar även att de lärare som har en nära samverkan med sin elevhälsa upplever en trygghet i sitt dagliga arbete. Däremot kan vi se att de lärare som uppfattade en bristande samverkan med elevhälsan känner sig ensamma i sitt arbete kring elever som hamnat i problematisk skolfrånvaro. Även i forskning framhålls samverkan mellan skola, vårdnadshavare och vårdinstanser som närvarofrämjande (Melin m.fl., 2022). Vi kan i vår analys urskilja att lärare inte lyfter betydelsen av att samverka med andra instanser för att vända frånvaron i skolan. Detta är emellertid något som Green Landell m.fl. (2015) anser krävs i ett framgångsrikt närvaroarbete. En nära samverkan mellan lärare, elevhälsan och andra instanser som även kan leda till utveckling av förebyggande metoder i klassrummet och även bidra till positivt skolklimat.

8.2 Metoddiskussion

I studien undersöks lärares uppfattningar om problematisk skolfrånvaro och arbetssätt som kan främja elevers närvaro. Den kvalitativa metoden med intervjuer som datainsamlingsmetod har gett oss möjlighet att ta del av lärarnas erfarenheter och tolkningar, vilket ligger i linje med studiens hermeneutiska ansats. Kvale och Brinkmann (2014) betonar att kvalitativa intervjuer gör det möjligt att utforska människors erfarenheter. En styrka med intervjuerna är att de gav utrymme för egna upplevelser och uppfattningar, vilket resulterade i ett innehållsrikt material. Intervjuguiden, utformad utifrån syfte och frågeställningar, bidrog till ökad relevans och trovärdighet. En pilotintervju genomfördes för att identifiera och justera otydliga frågor, vilket stärker validiteten.

Att vi var tre personer som genomförde intervjuerna kan ses som både en styrka och svaghet. Intervjuerna delades upp mellan oss, vilket innebar att alla inte var med på alla intervjuer. Däremot delade vi intervjuerna med varandra så att alla kunde ta del av dem. Fördelen var att vi kunde tolka materialet ur flera perspektiv, vilket enligt Bryman (2018) stärker reliabiliteten. Nackdelen är att genomförandet kan ha varierat, men detta motverkades genom gemensamma förberedelser och användning av en gemensam intervjuguide. Vi samtalade också efter intervjuerna om eventuella avvikelser i genomförandet. Urvalet kan diskuteras då antalet deltagare var begränsat och flera av dem arbetade i samma kommun, vilket kan ha påverkat svaren. Vi kontaktade verksamma rektorer i sju kommuner i olika delar av Västsverige som i sin tur kontaktade sina lärare på respektive skolor. Av dessa fick vi svar av sju olika skolor. Intervjuerna spelades in och transkriberades ordagrant, vilket gav möjlighet att återvända till materialet vid behov. Vi arbetade gemensamt med kodning och analys, vilket möjliggjorde reflektion och fördjupad tolkning, något som enligt Kvale och Brinkmann (2014) är centralt i den hermeneutiska processen.

Den kvalitativa metodens resultat är inte statistiskt generaliserbara, men vi menar att de kan vara analytiskt generaliserbara till liknande sammanhang. För att möjliggöra detta har vi varit transparenta i metodval och genomförande. Etiska överväganden har genomsyrat hela arbetet. Deltagarna informerades om studiens syfte, deras medverkan skedde med samtycke och all data pseudoanonymiserades i enlighet med GDPR. Vi har också beaktat nyttjandekravet – att materialet endast används för angivet syfte. Att följa forskningsetiska riktlinjer är avgörande för att upprätthålla respekt och förtroende (Bryman, 2018; Vetenskapsrådet, 2024).

Vi anser att den kvalitativa metoden varit väl lämpad för att besvara studiens syfte. Genom ett strukturerat men flexibelt arbetssätt, i kombination med teoretisk förankring och etisk medvetenhet, har vi skapat förutsättningar för en tillförlitlig och meningsfull analys av lärares erfarenheter av skolfrånvaro och samverkan med specialpedagoger.

8.3 Kunskapsbidrag

Enligt tidigare forskning finns flera olika definitioner av problematisk skolfrånvaro och i Sverige finns inte någon tydlig definition av begreppet (Green Landell m.fl., och Skolverket, 2025a). Det finns också många olika metoder och arbetssätt kring detta fenomen och metoderna är knutna till en viss skola eller verksamhet. Den forskning vi läst är genomförda både i Sverige och internationellt vilket visar på att fenomenet finns internationellt (Gren Landell m.fl., 2015; Knollman m.fl., 2010). Vår studie visar att utifrån hur verksamheten organiseras och hur skolan medvetet arbetar med problematisk skolfrånvaro påverkar det hur lärarna upplever stöd kring detta arbete. Lärarnas beskrivningar visar att de upplever olika grad av stöd i arbetet. Av de

nio lärare vi intervjuade beskrev alla att elever behöver känna trygghet i skolan och att arbetet kring förtroendefulla relationer bör vara i fokus. Vår studie bidrar med kunskap om metoder och arbetssätt som lärare uppfattar som framgångsrika för att främja närvaro. Resultatet pekar mot att det i arbetet kring problematisk skolfrånvaro är viktigt med samverkan mellan lärare, elev, vårdnadshavare samt elevhälsa. Med en gemensam syn och plan kring hur arbetet kring problematisk skolfrånvaro ska bedrivas inom skolan skapas en större likvärdighet för alla elever och en trygg skolmiljö där elever känner sig välkomna och sedda. Om arbetet bedrivs på så vis kan lärare få möjligheter till att tidigt upptäcka samt motverka fenomenet.

8.4 Kommande studier

Denna studie belyser lärarnas perspektiv på arbetssätt och metoder för att främja närvaro. Att utforska lärares uppfattningar av framgångsrika arbetssätt och metoder i arbetet med elever som har en problematisk skolfrånvaro, har gett oss värdefulla insikter och det skulle vara intressant att göra en liknande studie men ur ett elevperspektiv. Detta skulle kunna innebära en studie där metoden med fördel skulle kunna kombineras med observation och intervju. Genom att intervjua elever skulle man kunna synliggöra elevernas egna uppfattningar och erfarenheter av de metoder och arbetssätt som används för att öka närvaron. Det skulle kunna bidra till en förståelse och kunskap kring vilka insatser som upplevs som mest framgångsrika ur elevernas perspektiv. Detta innebär samtidigt etiska utmaningar eftersom elever är minderåriga och i en beroendeställning gentemot skolan. Det ställer höga krav på informerat samtycke, konfidentialitet och på att intervjusituationen genomförs med hänsyn till elevernas trygghet och välmående.

Det hade även varit intressant att i ett längre perspektiv följa upp hur de arbetssätt och metoder som identifierats i vår studie påverkar elevernas skolnärvaro och måluppfyllelse över en längre tidsperiod.

Referenser

Ahlberg, A. (2015). *Specialpedagogik i ideologi, teori och praktik: att bygga broar* (2 pp.). Liber.

Andersson, B. (1986). *Utvecklingsekologi*. Studentlitteratur.

Antonovsky, A. (2005). *Hälsans mysterium.* Natur och kultur.

Aspelin, J., & Persson, S. (2011). *Om relationell pedagogik.* Gleerup

Attention. (2020). *"Ingen har undrat varför hon inte kommer till skolan" - en undersökning om hur vårdnadshavare upplever att skolan arbetar för att öka närvaro/stödja tillbaka elever med NPF som har skolfrånvaro.* https://attention.se/wp-content/uploads/2021/03/rapport_skolfranvaro_attention_2020.pdf

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design.* Harvard University Press. https://books.google.se/books?hl=sv&lr=&id=OCmbzWka6xUC&oi=fnd&pg=PA3&dq=Bronfenbrenner,+U.+(1979a).+The+ecology+of+human+development:+Experiments+by+nature+and+design.+Harvard+University+Press.&ots=yANYQ2QOgc&sig=2G1DHAS_rkuHIxk8M8ySI5S-lQU&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

Bronfenbrenner, U. (1986a). Alienation and the four worlds of childhood. *The Phi Delta Kappan, 67*(6), 430-436. https://www.jstor.org/stable/20387679

Bronfenbrenner, U. (1986b). Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. *Developmental Psychology, 22*(6), 723–742. https://doi.org/10.1037/0012-1649.22.6.723

Bronfenbrenner, U., & Ceci, S. (1994). Nature-nurture reconceptualized in developmental perspective: A bioecological model. *Psychological Review, 101*(4), 568–586. https://doi.org/10.1037/0033-295X.101.4.568

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder* (3:e uppl.). Liber.

Demir, K. & Ankarman Karabeyoglu, Y. (2016). Factors Associated with Absenteeism in high Schools. *Eurasian Journal of Educational Research, 62,* 37–56. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/225144

Donat, M., Gallschütz, C., & Dalbert, C. (2018). The Relation between Students' Justice Experiences and Their School Refusal Behavior. *Social Psychology of Education: An International Journal, 21*(2), 447–475. https://doi.org/10.1007/s11218-017-9423-9

Forsell, T. (2020). *Man är ju typ elev fast på avstånd:problematisk skolfrånvaro ur elevers, föräldrars och skolpersonalens perspektiv.* (Umeå Studies in the Educational Sciences) [Doktorsavhandling]. Umeå Universitet. https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1510143/FULLTEXT01.pdf

Friberg, P., Karlberg, M., Sundberg-Lax, I., & Palmér, R. (2015). *Hemmasittare och vägen tillbaka.* Columbus

Gallé-Tessonneau, M., & Heyne, D. (2020). Behind the SCREEN: Identifying School Refusal Themes and Sub-Themes. *Emotional & Behavioural Difficulties*, *25*(2), 139–154. https://doi.org/10.1080/13632752.2020.1733309

Green Landell, M. (2018). *Främja närvaro - att förebygga frånvaro i skolan.* Natur & Kultur.

Gren Landell, M. (2020, 7 januari). DN Debatt. ”Beslut att korta trötta elevers skoldag tas allt för lättvindigt” *Dagens Nyheter.* https://www.dn.se/debatt/beslut-att-korta-trotta-elevers-skoldag-tas-allt-for-lattvindigt/

Gren Landell, M., Ekerfelt Allvin, C., Bradley, M., Andersson, M., & Andersson, G. (2015). Teachers' views on risk factors for problematic school absenteeism in Swedish primary school students. *Educational Psychology in Practice, 31*(4), 412–423. https://doi.org/10.1080/02667363.2015.1086726

Gren Landell, M. (2023). *När barn och unga är borta från skolan: socialt arbete med skolfrånvaro och studieavbrott* (Upplaga 1). Studentlitteratur.

Hattie, J. (2009). *Visible Learning. A Synthesis of over 800 Meta_Analyses Relating to Achievement.* New York: Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203887332

Havik, T., Bru, E., & Ertesvåg, K. S. (2014). Parental perspectives of the role of school factors in school refusal. *Emotional and Behavioural Difficulties, 19*(2),131–153. https://doi.org/10.1080/13632752.2013.816199

Havik, T., Bru, E., & Ertesvåg, K. S. (2015). School factors associated with school refusal- and truancy-related reasons for school non-attendence. *Social Psychology of Education*, *18* (2), 221–240. https://doi.org/10.1007/s11218-015-9293-y

Hendron, M., & Kearney, C. (2016). School climate and student absenteeism and behavioral problems. School climate and students absenteeism and internalizing behavioral problems. *Children & Schools, 38*(2),109–116. *https://doi.org/10.1093/cs/cdw009*

Heyne, D., Gren-Landell, M., Melvin, G., & Gentle-Genitty, C. (2018). Differentiation between school attendance problems:Why and how? *Cognitive and Behavioral Practice. In Press. 26*(1), 8–34 https://doi.org/10.1016/j.cbpra.2018.03.006

Hirsh, Å. (2020). *Relationellt ledarskap i klassrummet: Så skapas magi.* Natur & Kultur.

Hjörne, E., Säljö, R., & Johansson, S.T. (2022). En hälsofrämjande skolutveckling i praktiken- vad och hur gör man? I U. Hjörne, E., Säljö, R (Red.), *Elevhälsa och en hälsofrämjande skolutveckling- i teori och praktik* (s.155–165). Gleerups.

Hylander, I., & Guvå, G. (2017). *Elevhälsa som främjar lärande: om professionellt samarbete i retorik och praktik* (1 uppl.). Studentlitteratur AB.

Ifous.(2019:3). *Skolnärvaro: En översikt om att främja alla barns och ungas närvaro i skolan.* https://ifous.se/wp-content/uploads/2019/09/201906-Ifous-Fokuserar-Skolnrvaro-O.pdf

Jacobsson, K., & Skansholm, A. (2019). *Handbok i uppsatsskrivande för utbildningsvetenskap.* Studentlitteratur.

Jäverby, A. (2024). *Skolfrånvaro: tidiga insatser och åtgärder* (1 uppl.). Studentlitteratur.

Kearney, C. (2003). Bridging the gap among professionals who address youths with school absenteeism: Overview and suggestions for consensus. *Professional Psychology, Research and Practice, 34*(1), 57–65. https://doi.org/10.1037/0735-7028.34.1.57

Kearney, C. (2007). School absenteeism and school refusal behavior in youth: A contemporary review. *Clinical Psychology Review, 28*, 451–471. https://www-sciencedirect-com.ezproxy.ub.gu.se/science/article/pii/S027273580700133X

Kearney, C., & Graczyk, P. (2014). A Response to Intervention Model to Promote School Attendance and Decrease School Absenteeism. *Child Youth Care Forum, 43,* 1–25. https://link-springer-com.ezproxy.ub.gu.se/article/10.1007/s10566-013-9222-1

Klingberg, G., & Hallberg, U. (Red.).(2021). *Kvalitativa metoder. Helt enkelt!.* Studentlitteratur.

Knollman, M., Knoll, S., Reissner, V., Metzelaars, J., & Hedebrand, J. (2010) School Avoidance From the Point of View of Child and Adolescent Psychiatry. Symptomatology, Development, Course, and Treatment. *Dtsch Arztebl Int 2010; 107*(4). 43–9. *https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC2822958/*

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun.* Studentlitteratur.

Lilja, A. (2013). *Förtroendefulla relationer mellan lärare och elev*. (Gothenburg Studies in Educational Sciences, 338) [Doktorsavhandling, Göteborgs Universitet]. Gothenburg University Publications Electronic Archive. https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/32806

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: Reviderad 2022. (2022). Skolverket. https://www.skolverket.se/getFile?file=13074

Mascia, M. L., Langiu, G., Bonfiglio, N.S., Penna, M. P., & Cataudella, S. (2023). Challenges of Preadolescence in the School Context: A Systematic Review of Protective/Risk Factors and

Intervention Programmes. *Education Sciences, 13*(2), 130. https://doi.org/10.3390/educsci13020130

Melin, J., Jansson-Fröjmark, M., & Olsson, N. C. (2022). Clinical practitioners' experiences of psychological treatment for autistic children and adolescents with school attendance problems: a qualitative study. *BMC Psychiatry*, *22*(1), 202. https://bmcpsychiatry.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12888-022-03861-y

Munkhaugen, E., Torske, T., Pripp, A., & Diseth, T. (2019). Individual characteristics of student with autism spectrum disorders and school refusal behavior. *Sage Journal, 23* (2). http://doi.org/10.1177/1362361317748619

Nuttall, C., & Woods, K (2013). Effective intervention for school refusal behaviour, *Educational Psychology in Practice, 29*(4), 347–366. https://doi.org/10.1080/02667363.2013.846848

Sahin, S., Arseven, Z., & Kilic, A. (2016). Causes of Student Absenteeism and School Dropouts. *International Journal of Instruction, 9*(1), 195-210. https://www.e-iji.net/dosyalar/iji_2016_1_14.pdf

Schulz, L. (2011). Targeting school factors that contribute to youth alienation: Focused school counseling programs. *Journal of Instructional Psychology, 38*(2), 75–83. https://www.proquest.com/scholarly-journals/targeting-school-factors-that-contribute-youth/docview/903978294/se-2?accountid=11162

SFS 2010:800. *Skollag*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800/#K7

Skolinspektionen. (2016). *Omfattande ogiltig frånvaro i Sveriges grundskolor.* https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter/publikationer/kvalitetsgranskning/2016/omfattande-ogiltig-franvaro-i-sveriges-grundskolor/

Skolverket. (2008). *Rätten till utbildning: om elever som inte går till skolan.* https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a658344/1553961692864/pdf1771.pdf

Skolverket. (2021). *Nationell kartläggning av elevfrånvaro: De obligatoriska skolformerna samt gymnasie- och gymnasiesärskolan*. https://www.skolverket.se/getFile?file=8573

Skolverket. (2024). *Nationell kartläggning av elevfrånvaron 2023: De obligatoriska skolformerna.* https://www.skolverket.se/publikationer?id=13169

Skolverket. (2025a). *Frånvaro i skolan.* https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/franvaro-i-skolan

Skolverket. (2025b). *Elevhälsa.* https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/elevhalsa

SOU 2016:94. *Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera: Betänkande av Att vända frånvaro till närvaro – en utredning om problematisk elevfrånvaro.* https://www.regeringen.se/contentassets/77af60bb1e264076b19e879d53d5b58a/saknad-uppmarksamma-elevers-franvaro-och-agera-sou-201694.pdf

Strand, G., & Cederlund, C. (2013). *Skolk ur elevernas och skolans perspektiv: En intervjudokumentstudie.* (Jönköping: School of Health Sciences , 150) [Doktorsavhandling]. Högskolan i Jönköping. http://hj.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:616946.

Thapa, A., Cohen, J., Guffey, S., & Higgins-D´Alessandro, A. (2013). A review of school climate Research. *Review of Educational Research, 83*(3), 357–385. https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.3102/0034654313483907

Timberly, H. (2013). *Det professionella lärandets inneboende kraft*. Studentlitteratur.

Unicef (2024, 6 dec). *Barnkonventionen.* https://unicef.se/barnkonventionen?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=Jul&utm_content=fixed_url&CID=06345&gad_source=1&gclid=Cj0KCQiA3sq6BhD2ARIsAJ8MRwX4hxQfAmBx0Oaw2qOn7Eur7A3T9BmGwrr95jO8r_rUceosH0ig08caAjfwEALw_wcB

Vetenskapsrådet. (2024). *God forskningssed*. https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2024-10-02-god-forskningssed-2024.html

Wagnsson, S. (2009). *Föreningsidrott som socialisationsmiljö: En studie av idrottens betydelse för barns och ungdomars psykosociala utveckling.* (Karlstad University Studies, 243)[Doktorsavhandling]. Karlstads universitet. https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A274437&dswid=7560

Bilagor

Bilaga 1 - Intervjuguide

Intervjuguide

Vi skriver ett examensarbete i specialpedagogutbildningen om problematisk skolfrånvaro. Syftet med studien är att undersöka lärares upplevelser av arbetssätt och metoder som används för att omvandla problematisk skolfrånvaro till ökad närvaro hos elever.

Etik

All information kommer att behandlas konfidentiellt. Medverkan i intervjun är frivillig och kan när som helst avbrytas. Under den här intervjun är vi intresserade av hur du som lärare arbetar och inte om elevers individuella hälsa. Deltagarna som deltar i studien har gett samtycke genom missivbrev och information om behandling av personuppgifter. Dina svar kommer att användas i syfte att besvara studiens frågeställningar. Det insamlade materialet raderas efter att studien examinerats och blivit godkänd samt bedömd.

Bakgrund

1. Kan du berätta lite om din bakgrund som lärare?
   Vilka klasser jobbar du med?
   Vilka ämnen undervisar du i?
2. Hur länge har du arbetat som mellanstadielärare?

Problematisk skolfrånvaro

3. Berätta vilken erfarenhet du har kring elever med problematisk skolfrånvaro?
4. Hur skulle du beskriva problematisk skolfrånvaro?
   Hur yttrar det sig?
   När blir frånvaron problematisk?
5. Finns det typiska former av problematisk skolfrånvaro? Kan du ge exempel?
6. Finns det mer ovanliga former av problematisk skolfrånvaro? Kan du ge exempel?
7. Vad menar du bidrar till problematisk skolfrånvaro hos elever?
   Vilken roll kan till exempel skolan spela? Undervisning? Individförhållanden? Hemförhållanden?

Metoder och arbetssätt

8. Vad kan man göra som lärare för att eleverna ska vilja vara i skolan, hur tänker du? Kan du berätta?
9. Vad kan man göra som lärare och hur skulle man kunna arbeta för att eleverna ska komma tillbaka till skolan, hur tänker du? Kan du berätta?

10. Hur gör du? Hur arbetar du som lärare för att eleverna ska komma tillbaka till skolan om de har mycket frånvaro?
11. Finns det något som du tycker är särskilt viktigt, som du som klasslärare kan göra för alla elever?
12. Hur kan man göra som lärare för att möta behov hos elever, så att inte problematisk skolfrånvaro uppstår och fortsätter?
13. Vilka förutsättningar tycker du det finns för detta arbete? Är det något ytterligare du efterfrågar?

Stöd och samarbete

14. Hur ser det ut på din skola, finns det någon form av stöd som du kan få som lärare i arbetet med problematisk skolfrånvaro?
15. Hur ser det ut på din skola, finns specialpedagoger och finns möjlighet att få stöd av dessa, hur ser det stödet ut i så fall?
16. Finns det något ytterligare stöd som du skulle vilja ha från specialpedagoger, eller andra på skolan?
17. Hur ser du på samarbetet mellan lärare och specialpedagoger i arbetet med att öka elevers närvaro?

Avslutningsvis

18. Är det något mer som du skulle vilja tillägga som vi inte har tagit upp som du tycker är viktigt?

Tack så mycket för att du delade dina erfarenheter.

Bilaga 2 - Missivbrev

Information om medverkan i studien ”Kan lärares didaktiska metoder främja elevers närvaro?”

Vi vill fråga dig om du vill delta i en studie inom ramen för en kurs som vi medverkar i: SPP601: Examensarbete inom specialpedagogprogrammet. I det här dokumentet får du information om studien och om vad det innebär att delta.

Vad är det för ett projekt och varför vill ni att jag ska delta?

Vi, Pernilla Blomgren, Malin Eskilsson och Maria Hovbjer är studenter på specialpedagogprogrammet vid Göteborgs universitet, och under vårterminen 2025 kommer vi att genomföra en studie som kommer presenteras skriftligt i form av en uppsats och muntligt under kursens gång.

Det övergripande syftet med studien är att undersöka lärares uppfattningar av arbetssätt och metoder som används för att omvandla problematisk skolfrånvaro till ökad närvaro hos elever.

Vi vänder oss till dig som är verksam lärare på mellanstadiet och som har erfarenhet kring elever med problematisk skolfrånvaro. Ni kontaktar oss via mail:

Pernilla Blomgren, guspernbl@student.gu.se

Malin Eskilsson, guseskilma@student.gu.se

Maria Hovbjer, gushovbma@student.gu.se

Hur går studien till?

Studien genomförs genom att intervjua lärare som är verksamma i svenska grundskolans årskurs 4–6. Intervjuerna tar ungefär 45–60 minuter, eller så lång tid du har till förfogande.

Vi undrar om du är intresserad av att delta i studien? Om du samtycker spelas intervjuerna in på ljudinspelare.

Deltagande

Ditt deltagande är frivilligt och du kan när som helst välja att avbryta deltagandet. Du har rätt att utan förklaring avböja medverkan eller avbryta deltagande utan förklaring, och det får inga negativa konsekvenser för dig. Om du samtycker till att intervjusvaren sparas har du rätt att senare och utan förklaring ta tillbaka (ångra) det samtycket. Dina svar kommer i så fall att strykas från studien. Om du vill ångra ett samtycke ska du kontakta oss Pernilla Blomgren, Malin Eskilsson och Maria Hovbjer.

Vad händer med det insamlade materialet?

Dina svar och dina resultat kommer att behandlas så att inte obehöriga kan ta del av dem. De inspelade intervjuerna kommer att transkriberas till text på datorn. Efter att intervjuerna skrivits ut till text kommer de att raderas från inspelningsapparaterna. Intervjusvaren i utskrifterna kommer att vara kodade (pseudonymiserade) vilket innebär att de inte kan kopplas direkt till dig som person. Kodnyckeln kommer att förvaras lösenordskyddad på dator i tjänster som tillhandahålls av Göteborgs universitet. Kodnyckeln behandlas så att inte obehöriga kan ta del av den. Ljudfiler och utskrifter är enbart tillgängliga för behöriga personer. I rapporten kommer enbart kortare anonyma utdrag ur intervjuer att användas. Deltagande personer eller skolor kommer inte att nämnas vid namn. Det insamlade materialet kommer enbart att användas i vårt uppsatsarbete och på de villkor som presenteras här. För mer information se dokumentet ”Information om behandling av personuppgifter i utbildningssyfte vid Göteborgs universitet”.

Möjliga följder och risker med att delta i projektet

Studiens syfte är att undersöka lärares uppfattningar av arbetssätt och metoder som används för att omvandla problematisk skolfrånvaro till ökad närvaro hos elever. Deltagandet i studien är frivilligt och du kan när som helst under processen dra tillbaka ditt samtycke. När vi skriver uppsatsen kommer vi att vara noggrann med att ändra namn på personer och verksamhet. Vi kommer att behandla inspelade intervjuer och utskrifter från dessa så att obehöriga inte har tillgång till dem.

Hur får jag information om resultatet av projektet?

Resultatet från studien kommer att offentliggöras muntligt vid seminarium för andra specialpedagog studenter och lärare vid Göteborgs universitet och skriftligt i en uppsats. När arbetet är examinerat och godkänt kommer det att finnas tillgängligt via en nationell databas (DIVA).

Ansvariga för projektet

Har du frågor kring deltagandet går det naturligtvis bra att höra av dig:

Pernilla Blomgren, guspernbl@student.gu.se

Malin Eskilsson, guseskilma@student.gu.se

Maria Hovbjer, gushovbma@student.gu.se

Sofia Persson, handledare och docent vid Institutionen för pedagogik och specialpedagogik, Göteborgs universitet. E-post: sofia.persson@gu.se

Bilaga 3 - Information om personuppgifter enligt GDPR

Information om behandling av personuppgifter i utbildningssyfte vid Göteborgs universitet och samtycke till deltagande i arbetet

Dataskyddsförordningen (GDPR) ställer krav på att du ska få information om hur dina personuppgifter behandlas. I detta dokument beskrivs hur behandlingen går till och vilka rättigheter du har som registrerad. På sista sidan i detta dokument finns även en samtyckesblankett rörande deltagande i nedan beskrivna arbeten.

Vem är ansvarig för behandlingen av dina personuppgifter?

Göteborgs universitet är personuppgiftsansvarig för den behandling studenter utför inom ramen för sina studier.

Om du har frågor om behandlingen kan du vända dig till studenten som utför behandlingen

Kurskod	SPP601, Examensarbete i specialpedagogprogrammet
Titel/benämning på studentens arbete	Kan lärares didaktiska metoder främja elevers närvaro?
Studentens namn	Pernilla Blomgren, Malin Eskilsson och Maria Hovbjer
Studentens e-post	guspernbl@student.gu.se guseskilma@student.gu.se gushovbma@student.gu.se

Rättslig grund och ändamål med behandlingen

Universitetet har enligt 1 kap. 2 § högskolelag (1992:1434) i uppdrag att anordna utbildning. Detta innebär att universitetet har rätt att behandla personuppgifter enligt det rättsliga grunderna allmänt intresse när det är nödvändigt för att utföra sitt utbildningsuppdrag, enligt artikel 6.1 e GDPR.

Detta innebär även att enskilda studenter behandlar personuppgifter i utbildningssyfte. Studenter behandlar personuppgifter i sin utbildning, t.ex. vid genomförande av självständiga arbeten (examensarbeten), uppsatser eller fältstudier. Studenten ska då formulera ett tydligt och avgränsat syfte med arbetet. Studenten har nedan fyllt i syftet med arbetet.

Studentens syfte

Syftet med studien är att undersöka lärares uppfattningar av arbetssätt och metoder som används för att omvandla problematisk skolfrånvaro till ökad närvaro hos elever.

Deltagare i denna studie är mellanstadielärare med erfarenhet av elever med problematisk skolfrånvaro. Deltagarnas personuppgifter kommer inte att synliggöras i studien. Intervjuerna transkriberas och avidentifieras. I studien kommer deltagarnas geografiska tillhörighet inte kunna utläsas. Insamlat material raderas efter godkänd examination.

Studenten kommer behandla följande uppgifter om dig

- ☒ namn, kontaktuppgifter och/eller adressinformation
- ☐ enbart indirekta personuppgifter såsom exempelvis svar på enkätfrågor m.m.
- ☐ etniskt ursprung
- ☐ politiska åsikter
- ☐ religiös eller filosofisk övertygelse
- ☐ medlemskap i en fackförening
- ☐ hälsa
- ☐ uppgifter om sexualliv eller sexuell läggning
- ☐ genetiska uppgifter
- ☐ biometriska uppgifter som används för att entydigt identifiera en person
- ☐ uppgifter om lagöverträdelser
- ☐ andra typer av personuppgifter, ange i fritext:

Metod för insamling

Nedan har studenten kryssat i vilken eller vilka metoder som kommer att användas för insamlingen i studentens arbete.

- ☐ Bild- eller videoupptagning
- ☒ Ljudupptagning
- ☐ Enkät
- ☒ Intervju
- ☐ Observation
- ☐ Annan, ange i fritext:

Vem kommer att kunna ta del av personuppgifterna?

Enbart de personer som är involverade i det arbete som studenten utför i utbildningssyfte vid Göteborgs universitet ska kunna ta del av dina personuppgifter. Det innebär exempelvis att studenten själv och eventuell handledare till studenten kommer att ta del av dina personuppgifter.

Uppgifter kan begäras ut med stöd av offentlighetsprincipen

Dina personuppgifter eller handlingar som dina personuppgifter förekommer i kan, om de lämnas in till universitet av studenten, komma att bli föremål för en begäran om allmän handling i enlighet med offentlighetsprincipen. Det innebär att enskilda kan ta del av allmänna handlingar och därmed få tillgång till uppgifter där dina personuppgifter förekommer, om dessa inte omfattas av sekretess. Sådana utlämnanden hanteras därför i enlighet med bestämmelserna i tryckfrihetsförordning (1949:105) och offentlighets- och sekretesslag (2009:400).

Studenter uppmanas att inte lämna in direkt identifierande uppgifter (namn, kontaktuppgifter m.m.) om dig när studenten lämnar in sitt färdigställda arbete. På så vis kommer det i det flesta fall enbart vara möjligt att begära ut indirekta personuppgifter om dig från universitetet.

Hur länge kommer personuppgifterna att behandlas?

Dina personuppgifter kommer enbart att behandlas under den tid som studentens arbete i utbildningssyfte pågår. Efter att arbetet har avslutats kommer studenten att radera personuppgifterna. Detta gäller dock inte sådana uppgifter som har lämnats in till universitetet och som därmed blir en allmän handling (se ovan).

Kommer dina personuppgifter behandlas utanför EU/EES?

Universitetet kan i verksamheten komma att föra över personuppgifter till tredje land, det vill säga till länder utanför EU/EES. Under sådana förhållanden gäller särskild lagstiftning. Universitetet kommer under sådana förhållanden att vidta alla rimliga juridiska, organisatoriska och tekniska åtgärder som krävs för att uppnå en lämplig skyddsnivå för dessa personuppgifter. En överföring till USA kan komma att ske vid behandling i universitets verktyg för textredigering och fillagring som studenten använder. Universitetet använder Microsofts tjänster för detta.

Dina rättigheter enligt GDPR

Dataskyddsförordningen anger att den enskilde har ett antal rättigheter. Nedan anges de mest relevanta rättigheterna. Om du vill läsa en mer utvecklad beskrivning av dina rättigheter enligt GDPR kan du gå in på www.gu.se/om-webbplatsen/behandling-av-personuppgifter.

1. Rätten till tillgång (registerutdrag)

Som enskild har du rätt att kostnadsfritt en gång per år begära information om vilka personuppgifter som universitetet behandlar om dig. Kontakta oss via dataskydd@gu.se för att begära ett utdrag av dina personuppgifter hos oss.

2.
Rätten till radering

Som enskild har du rätt att få dina personuppgifter raderade i de fall som personuppgifterna inte längre behövs för att uppfylla det ändamål som de samlades in för (rätten att bli bortglömd).

Det kan finnas bestämmelser som anger att personuppgifterna inte får raderas, vilket gör att det då är dessa bestämmelser som gäller och att uppgifterna därför inte kan raderas.

I de fall det finns rättsliga hinder mot radering av personuppgifterna kommer universitetet att begränsa behandlingen av dessa personuppgifter till att endast omfatta behandling i den utsträckning som det finns rättsligt stöd för.

Rätten att invända mot behandling

Som enskild har du i vissa fall rätt att invända mot att universitet behandlar dina personuppgifter. Om det inte finns tvingande skäl för universitetet att fortsätta behandla personuppgifterna, som till exempel för att uppfylla rättsliga krav, kommer universitet att upphöra med behandlingen.

Kontaktuppgifter till dataskyddsombudet

Har du frågor om den specifika behandlingen kan du vända dig till studenten som har samlat in uppgifterna. Studenten har fyllt i sitt namn och kontaktuppgifter under rubriken ”Vem är ansvarig för behandlingen av dina personuppgifter?” i detta dokument.

Om du har frågor om behandlingen eller har klagomål kan du även vända dig till universitets dataskyddsombud på e-post dataskyddsombud@gu.se.

Om du vill läsa mer om hur Göteborgs universitet behandlar personuppgifter generellt och en utvecklad beskrivning av dina rättigheter enligt GDPR kan du gå in på www.gu.se/om-webbplatsen/behandling-av-personuppgifter.

Du har rätt att klaga till Integritetsskyddsmyndigheten (IMY)

Om du anser att universitetet behandlar dina personuppgifter i strid med dataskyddsförordningen har du rätt att lämna in ett klagomål till Integritetsskyddsmyndigheten. Närmare information om hur du går till väga för att lämna ett klagomål finns på Integritetsskyddsmyndigheten webbplats, www.imy.se.